

הלכות תשובה פרק א (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום של שיעור על הלכות תשובה פרק א (רמב"ם)

הקדמה: מקום הלכות תשובה בספר המדע

הרמב"ם מציב את הלכות תשובה כהלכות האחרונות בספר המדע, שאותו הוא מתאר כ"מצוות שהן עיקר דת משה רבינו וצריך לידע אותם תחילת הכל".

פשט

הלכות תשובה הן גם מעיקרי הדת (דבר יסודי שבלעדיו היהדות לא יכולה להתקיים), וגם מהדברים שצריך לדעת (ולא רק לעשות).

חידושים והסברות

1) מדוע תשובה היא עיקר הדת — לפי מורה נבוכים ח"ג פרק ל"ו: הרמב"ם אומר בעצמו במורה נבוכים שתשובה היא מצוה ש"הדת לא יכולה לחיות בלעדיה" — כי כל אדם (או לפחות רוב בני האדם) חוטא, ואם חושבים שאי אפשר לעשות תשובה, לעולם לא ישמרו את שאר התורה. תשובה היא אפוא תנאי מוקדם לכל היהדות.

2) תשובה ככלל הנוגע לכל המצוות: תשובה היא כללית על כל התורה כולה. בכל מצוה אפשר להיכשל ולהזדקק לתשובה. בלי הלכות תשובה היה הרמב"ם צריך לכתוב בכל מצוה ומצוה בנפרד כיצד עושים תשובה. זה הופך אותה ליסוד לכל שאר ההלכות ברמב"ם. זה מושווה להלכות סנהדרין ועונשין, שבהן נדונה מלקות — אבל שם זו ההלכה של בית דין (כיצד הם צריכים לתת מלקות), לא כללים של מצוות. תשובה לעומת זאת היא יסוד כללי שהיהדות לא יכולה לחיות בלעדיו.

3) נקודה על טבע האדם: אדם אינו סוג של יצור שמצווים עליו פעם אחת וזהו. אדם צריך כל ימי חייו לעשות תשובה — זה חלק ממציות היותו אדם עם מצוות.

הקדמת הרמב"ם — "מצות עשה אחת"

"הלכות תשובה — מצות עשה אחת, והיא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה."

פשט

מצות עשה אחת: שהחוטא ישוב מחטאו ויתודה.

חידושים והסברות

4) הלשון המיוחד "ועיקרים הנגררים עמה בגללה": הרמב"ם כותב לא כמו בהלכות אחרות רק "וביאור מצוה זו בפרקים אלו", אלא: "ואביא מצוה זו ועיקרים הנגררים עמה בגללה בפרקים אלו". בהלכות תשובה אין רק המצוה של תשובה, אלא גם עיקרים (יסודות של אמונה/דעת) שנגררים עם המצוה של תשובה.

5) אילו עיקרים נמצאים בספר המדע: בכל ספר המדע יש רק שתי הלכות שבהן הרמב"ם מכניס עיקרי הדעת: הלכות יסודי התורה (מציות ה' ונבואה) והלכות תשובה (שכר ועונש, בחירה, ועיקרים קשורים). הלכות אחרות בספר המדע, כמו עבודה זרה, כמעט אין בהן עיקרים.

6) אילו עיקרים חסרים בספר המדע: ביאת המשיח ותחיית המתים אינם נדונים ישירות בספר המדע. הרמב"ם בפירושו המשניות סנהדרין פרק חלק

מסביר שביאת המשיח ותחיית המתים הם פרטים של שכר ועונש — הכללים שלהם נמצאים בהלכות תשובה.

7) שתי שכבות בהלכות תשובה — תיקון המעשים ותיקון הנפש:

- **תיקון המעשים** — המצוה הפשוטה של תשובה: כיצד עושים תשובה, אילו דברים דורשים יותר עבודה, מה מונע את דרכי התשובה. זה בעיקר עד פרק ד'.

- **תיקון הנפש** — המדרגה העמוקה יותר: כיצד הופכים לאדם טוב יותר, מהו תכלית היות אדם. זה כולל: בחירה, שכר ועונש, צדיק/בינוני/רשע, מי יש לו חלק לעולם הבא, אפיקורסות (פרק ג'), ועובד מאהבה/מיראה (פרק אחרון).

8) בחירה היא רק הקדמה לשכר ועונש: בחירה (רצון חופשי) אינה העיקר בפני עצמה, אלא הקדמה לשכר ועונש. "אנשים אוהבים לדבר על בחירה, אבל יסודות השכר והעונש הם מה שבאמת חשוב."

9) שכר ועונש — לא מופשט, אלא נוגע לעבודה: כל נוסח השכר והעונש של הרמב"ם הוא: כיצד זה צריך להשפיע על עבודת ה' של האדם. לכן הלכות תשובה מסתיימות בעובד מאהבה ומיראה וחינוך לתורה לשמה — זו התכלית המעשית של הבנת השכר. אפשר לומר "שכר" במקום "תכלית": מהי המטרה של היות אדם? המטרה היא השכר.

10) מהאדם הגרוע ביותר עד האדם הטוב ביותר: הלכות תשובה נותנות ספקטרום של כל רמות האדם: מהגרוע ביותר (אפיקורסים, מי שאין לו חלק לעולם הבא — פרק ג') עד הטוב ביותר (עובד מאהבה — פרק אחרון).

11) מדוע הרמב"ם מכניס עיקרים דווקא כאן — שתי הסברות:

- (א) כי זה קשור באופן אינהרנטי לתשובה (אי אפשר לדבר על תשובה בלי בחירה/שכר ועונש).

- (ב) כי הרמב"ם צריך להכניס איפשרו את העיקרים, והלכות תשובה הוא המקום הטוב ביותר שבו זה מתאים.

שניהם נכונים — לרמב"ם יש תוכנית בספר המדע להכניס עיקרים, והוא מציב אותם היכן שהם מתאימים ביותר.

12) דיוק ב"נגררים עמה בגללה": "נגררים עמה" היה מספיק — מה מוסף "בגללה"? אולי כפל לשון לבהירות, או אולי שתי שכבות: "נגררים עמה" = דברים שבאים באופן טבעי עם תשובה, "בגללה" = בגלל המצוה של תשובה באים גם עיקרים רחבים יותר. זה נשאר פתוח.

דיון כללי: מהי המצוה של תשובה?

המחלוקת האם תשובה עצמה היא מצוה מן התורה

שיטה א' (ספר החינוך ואחרים): המצוה אינה תשובה עצמה, אלא האופן שבו עושים תשובה — דהיינו, כשעושים תשובה יש לעשות זאת עם וידוי. תשובה עצמה אינה מצות עשה נפרדת, כי החיוב לתקן חטא נובע מהמצוה המקורית עצמה (למשל, החיוב של ציצית עצמו אומר לך שאתה צריך להניח ציצית מחר).

קושייה על פירוש זה: אם מישהו עושה תשובה אבל לא אומר וידוי, האם הוא לא יוצא ידי חובת התשובה? זה מאוד קשה — תשובה פירושה בעיקר שצריך להשתפר!

שיטה ב' (שיטת הרמב"ם לכאורה): תשובה עצמה היא מצות עשה. זו מצוה חדשה כי תשובה דורשת כוחות נפש חדשים — אומץ מסוים,

כשאדם עושה תשובה מעבירתו — בין עשה בין לא תעשה, בין בזדון בין בשגגה — הוא חייב להתוודות לפני הקב"ה. הפסוק במדבר ה' מדבר על מעילה, אבל חז"ל מרבים שזה הולך על כל עבירה. וידוי דברים הוא מצות עשה בפני עצמה.

חידושים והסברות

1) וידוי הופך את התשובה למעשה: תשובה עצמה אין לה מעשה ספציפי — כשמישהו מתחיל להניח תפילין שוב אחרי שבועיים שלא הניח, הוא מקיים מצות תפילין, לא מצות תשובה. אבל וידוי נותן לתשובה מעשה — כשהוא אומר וידוי, הוא עוסק במצוה שמוחזקת לתשובה עצמה. זה מה שהרמב"ם מתכוון ב"מצות עשה" — זה נותן לתשובה קיום במעשה.

2) וידוי אינו רק דין בקרבנות: הרמב"ם מבהיר שלא יעלה על הדעת שוידוי הוא רק חלק מדיני קרבנות (כמו סמיכה), אלא זו מצות עשה נפרדת. הרמב"ם בספר המצוות מביא מחז"ל שהפסוק "מכל חטאת האדם" מרבה כל סוג עבירה, לא רק מעילה.

3) "לפני הא-ל" — וידוי חייב להיות לפני הקב"ה: כשמישהו מתוודה למורה דרך או ל"מרפא" אבל לא מדבר אל הקב"ה — זה לא וידוי. לא צריך לחשוב שוידוי הוא רק דבר פסיכולוגי מעשי — שאדם יהיה "פתוח עם עצמו". עבירה היא עבירה לפני הקב"ה, והוידוי חייב להיות אליו. אפילו בין אדם לחבירו — האמת היא שהקב"ה בוכה, והוידוי הולך אל הקב"ה.

4) שוגג — מה פירושו? אצל מבוגר כמעט אין שוגג — בדרך כלל שוגג הוא יותר "רשלנות", סוג של זלזול. יכול היה לדעת, ולכן צריך גם תשובה על שוגג. שוגג הוא גם קצת עוולה.

נוסח הוידוי

"כיצד מתודין? אומר: אנה השם, חטאתי עויתי פשעתי לפניך, ועשיתי כך וכך, ועתה נחמתי ובושתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה. וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משוכח."

פשט

הרמב"ם נותן את נוסח הוידוי עם שלושה יסודות: (א) הודאה על החטא, (ב) חרטה, (ג) קבלה על העתיד. להאריך יותר זה משוכח.

חידושים והסברות

1) "חטאתי עויתי פשעתי" — שלושה לשונות: שלושת הלשונות באים מהפסוק עצמו שיש בו שלושה לשונות של חטא. לא חייבים דווקא לומר את כל שלושת הלשונות — הרמב"ם מוציא את הכלל.

2) "עיקרו של וידוי" — מה מעכב: "עיקר" פירושו כאן מה מעכב — שוידוי חייב להכיל: (א) חטאתי, (ב) אני מתבייש / מתחרט, (ג) לא אעשה זאת יותר. בלי זה אין וידוי. "כל המרבה... משוכח" פירושו שיותר זה טוב יותר, אף על פי שאינו מעכב.

3) "משוכח" — לא העיקר אבל לא אדיש: "משוכח" פירושו שזה דבר יפה, אבל לא העיקר. אפשר להאריך בכל נקודה — ב"השם" (להבין מי הקב"ה), בלשונות החטא, ב"ואני עבדך בן אמתך" — אבל כל זה אינו גדר הוידוי.

4) "חטאתי" לבדו יוצא: מהגמרא עולה שכשמישהו אומר רק "חטאתי" הוא כבר יוצא ידי וידוי. כי במילה "חטאתי" כבר כלולה חרטה וקבלה על העתיד — כי "חטאתי" בשמחה ובגאווה אינו וידוי. משמעות "חטאתי" היא כבר "נחמתי, לעולם איני חוזר."

5) "לעולם איני חוזר לדבר זה" — חסר בסיודור: כמעט בשום נוסח וידוי בסיודור לא כתוב "לעולם איני חוזר לדבר זה". אבל הרמב"ם לא מתכוון שהיחייב דווקא לומר את הלשון הזה — צריך להוציא את הענין. הרמב"ם נותן את גדר הוידוי, לא נוסח מדויק. "לעולם איני חוזר" הוא כבר יותר תפילה — אני מבקש מהבורא שיעזור שלא אחזור יותר.

התבוננות, הכנעה — שהולכים מעבר לסתם חזרה למצוה.

מדוע אומרים אחרים שתשובה אינה מצוה?

- **תשובה היא תנאי לכל המצוות,** כמו אמונה — ויש אומרים שגם אמונה אינה מצוה (כידוע שיטת הבה"ג).

- **זה דבר מוסרי,** לא ממש חיוב — כי אם לא חטא, אין צורך בתשובה.

- **קושיה:** אם זו מצוה, האם זה אומר שביום השני אחרי העבירה כבר אין את המצוה? נפטר כי חטא פעם אחת?

פסוקי הרמב"ם — מדוע "והתודה" ולא "ושבת עד ה'?"

הרמב"ם לא מביא את הפסוק "ושבת עד ה' אלקיך" כמקור למצוה, כי:

- הרמב"ם מבין (כמו הרמב"ן במקצת) ש"ושבת עד ה' אלקיך" היא **הבטחה** (נבואה שבסוף הגלות יחזרו), לא ציווי. הרמב"ם עצמו מביא את אותו פסוק מאוחר יותר בהבטחות.

- מקור הרמב"ם למצוה הוא **"והתודה"** — כי זה **דבר מעשי**, מעשה קונקרטי. הרמב"ם אוהב פסוקים שאומרים משהו פיזי, מעשי.

- אבל "והתודה" לא פירושו סתם לומר "חטאתי" בלי להפסיק לחטוא — **עיקר המצוה הוא נושא הוידוי, אבל משמעות הוידוי היא עשיית תשובה** — זה בעצם אותו דבר.

סברא מעניינת: תשובה כאמונה

אולי המצוה של תשובה קשורה לאמונה שהקב"ה מוחל, שאפשר לחזור להיות קרוב, לחזור להיות אדם — הענין של "תיקון הנפש". תשובה היא לא רק שאתה מניח ציצית שוב, אלא **אתה הפכת לסוג אחר של אדם**. קושיה: אם כך, האם אפילו מי שלא עושה תשובה אבל מאמין בתשובה כבר יוצא? תשובה: מי שמאמין בכוח התשובה ולא עושה תשובה — במה הוא מאמין? אמונה פירושה להתנהג כמי שמאמין.

וידוי — מעכב או עצה?

- **סברא שוידוי הוא עצה:** כמו שקרבן הוא עצה. אם מישהו שכח או לא ידע שצריך לומר וידוי, גם תשובתו עוזרת.

- **סברא שוידוי נחוי:** כשאדם לא אומר וידוי, פשוט שהוא לא מוכן ולא באמת נכנע. אבל אם נמצא אדם שיש לו כוח נפש כזה שהוא לא צריך וידוי לתשובה, זה לא כל כך חסרון.

- ביום כיפור יש תנאים שאינם מעכבים, וגם בקרבנות — סמיכה אינה מעכבת את הקרבן.

- **וידוי בלי כוונה:** אם מישהו אומר וידוי בלי רצינות, זה הופך ל"תוכנית גדולה" — כמו שהגמרא אומרת "נעשה כהיתר".

הלשון "תשובה" — מה פירושו "וישוב מחטאו"?

- הרמב"ם כותב "וישוב מחטאו" — לחזור מהחטא, לא "וישוב לצדקותו".

- אבל הענין של תשובה כולל גם את הרעיון שאדם חוזר — הנשמה היא חלק אלוקה ממעל, וחוזרים למצב המקורי.

- מי שמעולם לא עשה מצוות, לא היינו קוראים לו "תשובה" — כי אין לו לאן לחזור.

- הבנת הרמב"ם היא ש"וישוב מחטאו" פירושו להתחרט — הוא חוזר בו ממה שהיה, חוזר למצבו מקודם.

הלכה א: חיוב וידוי בתשובה

"כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן, בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני הא-ל ברוך הוא, שנאמר 'איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ואשמה הנפש היא והתודו את חטאתם אשר עשו' — זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה."

פשט

6 [דיגרסיה: וידוי מול תפילה] ה"שאר" — כל מה שיותר מעיקר הוידוי — הוא למעשה תפילה, לא תשובה בכלל. וידוי הוא "חטאתי" — זה העיקר. התוספות הן תפילה.

הלכה א (המשך) — תשובה מכפרת על הכל, ועצמו של יום הכיפורים "ואפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשעו, שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו. ועצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים, שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם."

פשט
 אפילו אדם שהיה רשע כל חייו, אם הוא עושה תשובה בסוף, לא מזכירים לו את רשעותו. עצם יום הכיפורים מכפר לשבים.

חידושים וביאורים
1 "אין מזכירין לו שום רשעו" — לשון חדה של מחיקה מוחלטת: הרמב"ם לא אומר רק שקוראים לו בעל תשובה — הוא אומר שלא מזכירים לו בכלל כרשע. תשעים שנה חטא, יום אחד עשה תשובה — "ברוך הבא, צדיק הדור." זו מחיקה טוטלית של זהות הרשעות.

2 פירוש "לא יכשל בה": הרמב"ם מפרש את הפסוק שבדרך כלל אדם נכשל ברשעותו — הרשעות מחזיקה אותו במעידה. אבל ברגע שעשה תשובה, לא יכשל שוב. הרמב"ם מפרש "לא יכשל" כדבר מעשי — הוא לא יכשל יותר — לא כענין של בושה או זכירה.

3 חידוש גדול/מחלוקת: האם עצמו של יום הכיפורים מכפר בלי תשובה על עבירות קלות:

הרמב"ם אומר "מכפר לשבים" — רק למי שעושים תשובה. אבל אם תשובה עצמה כבר מכפרת, מה מוסיף עצמו של יום הכיפורים?

מקור "עצמו של יום הכיפורים" נובע מהספרא שלומד מ"כי ביום הזה יכפר" שהיום עצמו מכפר אפילו בלי כוונות/תשובה. הרמב"ם מתכוון באמת שיום כיפור מכפר על עבירות קלות אפילו בלי תשובה, ומה שהוא כותב "לשבים" פירושו רק לכתחילה צריך לעשות תשובה, אבל בדיעבד היום עצמו מכפר על קלות.

4 קושיה — שעיר המשתלח: שעיר המשתלח היה מכפר על עבירות קלות בלי תשובה. אם תשובה עצמה כבר מכפרת על קלות, ויום כיפור גם מכפר על קלות — מה ההבדל? תשובה: כשאדם עוסק בעבירות החמורות שלו, אין לו כוח לחשוב על עבירות קלות שלו. לכן היום עצמו (או שעיר המשתלח) מוריד את הקלות בלי תשובה ספציפית עליהן.

5 שתי דרכים ללמוד "כי ביום הזה יכפר עליכם":
 - דרך א': "כי ביום הזה" — היום עצמו מכפר, בלי תשובה (כמו הספרא).

- דרך ב': כל הפסוק נאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" — "לפני ה' תטהרו" פירושו שצריך לעשות תשובה, ולכן "כי ביום הזה יכפר" רק למי שעושים תשובה.

6 "לשבים" פירושו "ליהודים" — פירוש אלטרנטיבי: "שובן" יכול לפרש "ליהודים" (יהודים שהם חלק מיום כיפור), לא דווקא שצריך לעשות תשובה אקטיבית על כל עבירה ספציפית. יום הכיפורים הוא "איפוס" — יום שמוחלים עבירות.

7 השפעה מעשית של יום כיפור — לא סתם "קסם בשמים": אדם שעשה תשובה עדיין מרגיש "מלוכלך". יום כיפור אומר לו: "אתה כבר נקי, אתה יכול להיות צדיק." כל שנה אנשים משתפרים כי הם מאמינים שיום כיפור עוזר. זה עצמו כבר סוג של תשובה.

8 ירושלמי — יום כיפור מכפר שנה שלמה: ירושלמי אומר שעצם יום כיפור מכפר על שנה שלמה. קושיה: אם ליום יש כוח כזה, למה רק פעם בשנה? (נשאר פתוח.)

הלכה ב — שעיר המשתלח

"שעיר המשתלח, לפי שהוא כפרה לכל ישראל, כהן גדול מתוודה עליו על לשון כל ישראל."

הלכה א (המשך) — וידוי בקרבנות

"וכן בעלי חטאות ואשמות, בשעה שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן, אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים, שנאמר 'והתוודה אשר חטא עליה'."

פשט
 אפילו כשמביאים קרבן חטאת או אשם, אין מתכפרים בלי תשובה וידוי דברים.

חידושים והסברות
1 וידוי הוא מעיקר, לא תחליף לקרבנות: יכול היה להיחשב שוידוי דברים נחוץ רק כשאין בית המקדש — שוידוי הוא תחליף. הרמב"ם אומר להיפך: אפילו כשמביאים כן קרבן, צריך לעשות תשובה ולומר וידוי. וידוי הוא מעיקר הדין.

2 כשהיה בית המקדש — וידוי בקרבן: כשבית המקדש היה קיים, הזמן לקיים את מצות התשובה/וידוי היה בהבאת הקרבן. אולי שניהם — קרבן וידוי — הלכו יחד כתהליך כפרה אחד.

הלכה א (המשך) — וידוי בחייבי מיתות בית דין ומלקות
 "וכן כל חייבי מיתות בית דין וחייבי מלקות, אינן מתכפר להם במיתתן ובמלקותן עד שיעשו תשובה ויתוודו."

פשט
 אפילו כשמקבלים את העונש הגדול ביותר — מיתת בית דין או מלקות — צריך עדיין תשובה וידוי.

חידושים והסברות
1 קושיה על מיתת בית דין עם וידוי: במיתת בית דין, האדם מת — הוא אומר "לא אחטא יותר", אבל הוא הולך למות, קשה לחטוא כשמת! מה עושה הוידוי?

2 תירוץ — כפרה לנשמה: כפרה אחרי שהוא מת פירושה שנשמתו לא תלך לגיהנום. בלי וידוי, אפילו עם מיתת בית דין, העונש לא מספיק לנשמה.

3 פירוש עמוק יותר — וידוי מראה חרטה אמיתית: האדם יכול למות בעל כרחו ועדיין להחזיק בעבירותיו. אין לו ברירה — הוא נהרג. הוידוי מראה שהוא רוצה באמת להשתפר, הוא באמת חושב שעשה טעות. בלי זה המיתה היא רק עונש פיזי בלי כפרה רוחנית.

4 כלל יסודי: כפרה באה מתשובה וידוי. קרבנות, מיתה, מלקות — אלה רק חלקים של הכפרה, לא תחליף לתשובה.

5 מקור ממשנה סנהדרין: "כל המומתים מתוודים." הגמרא אומרת שהוידוי הוא "תהא מיתתי כפרה על כל עונותי."

הלכה א (המשך) — בין אדם לחבירו

"וכן עבירות שבין אדם לחבירו, כגון החובל בחבירו או המזיק ממנו, אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו, אינו מתכפר לו עד שיתוודה וישבו מלעשות כזה לעולם, שנאמר 'מכל חטאות האדם'."

פשט
 אפילו כששילם כבר את הנזק, אין מתכפרים עד שאומרים וידוי ומקבלים על עצמם לא לעשות כזה דבר יותר.

חידושים
"חטאות האדם" מתפרש כחטאים בין אדם לאדם — "חטא אדם לאדם" — כמו שמדרש תהלים אומר. זה המקור שוידוי תקף גם בבין אדם לחבירו.

פשוט

מכיוון ששעיר המשתלח הוא כפרה לכלל ישראל בכללותו, הכהן הגדול צריך להתוודות בשם כלל ישראל.

חידושים

1 קושיה — כיצד עובדת תשובה בשם כלל ישראל? תשובה היא דבר אישי — האדם עצמו צריך להתחרט. כיצד יכול הכהן הגדול לעשות תשובה בשם כולם?

2 הסבר — ההשפעה הפסיכולוגית/רוחנית של שעיר המשתלח: שעיר המשתלח עובד דרך "כוח הדמיון" (כמו שהרמב"ם עצמו אומר במקומות אחרים). ההשפעה העיקרית היא: מעוררים את האדם לראות שאין ייאוש. סיבה גדולה למה אנשים נשאר רעים היא כי הם מרגישים אבודים — "כבר חטאתי, אני מיואש". שעיר המשתלח, שמכפר "על כל עבירות שבבית ישראל", משכנע מאוד את האדם להאמין בכפרה. זה כמו הפסוק "שובו אלי ישראל", "הקב"ה אומר: "חזור, כי כבר פדיתי אותך מהחטא שלך". אדם לא רוצה לחזור אל הקב"ה כי הוא מרגיש מלוכלך מחטא, ושעיר המשתלח עוזר לו להאמין שכפרה אפשרית.

חלוקי כפרה — שעיר המשתלח עם ובלי תשובה

שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה, הקלות והחמורות, עם הבדל:

קלות (לאווין בלי כרת): בלי תשובה — שעיר המשתלח מכפר אפילו בלא תשובה.

חמורות (כרת ומיתות בית דין): עם תשובה — על חמורות שעיר המשתלח מכפר רק יחד עם תשובה.

חריג — **שבועת שוא ושקר:** שבועת שוא ושקר היא חמורה אפילו בלי כרת. **שבועת שוא** = שבועה על משהו שברור (נשבע שזהב הוא זהב). **שבועת שקר** = נשבע שיעשה משהו והוא לא עושה. למה זה חמור בלי כרת? כי הפסוק אומר "לא ינקה ה'" — זה ניצול שם ה' לשקר, זה חילול השם, הדבר הגרוע ביותר.

כלל לקלות/חמורות: בעצם יודעים שדבר הוא חמור דרך זה שמקבלים כרת — חוץ משבועת שקר שהיא חמורה בלי כרת.

בזמנינו בלי בית המקדש

"ומה שעבירות שאין בהם כרת, אם עשה אדם תשובה, אין תשובתו גמורה עד שיתוודה ביום הכיפורים."

פשוט

היום, בלי שעיר המשתלח, תשובתנו אינה גמורה עד שמתוודים ביום הכיפורים.

חידושים

חידוש הרמב"ם — לא לחשוב שבלי בית המקדש זה מעשה חלש: אנשים היו חושבים שכיוון שאין קרבנות, אין סדר העבודה, אין כהן גדול — יום כיפור היום הוא דבר חלש. הרמב"ם מוציא שעיקר הכפרה הוא תשובה ויודוי, לא הקרבנות. היום יום כיפור הוא עבודה אישית של כל אדם, שבמובן מסוים זה העיקר.

קושיה — מה איבדנו עם שעיר המשתלח? אם תשובה מכפרת על כל עבירות, מה החידוש? התשובה: שעיר המשתלח כיפר על קלות בלי תשובה — זה הכוח המיוחד של שעיר המשתלח שאין לנו היום.

הלכה א (סוף) / הלכה ב (התחלה) — הקדמה לחלוקי כפרה

"אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של יום הכיפורים מכפר, יש עבירות שמתכפרות בשעתן ויש עבירות שאין מתכפרות אלא לאחר זמן."

פשוט

אף על פי שתשובה מכפרת על הכל, יש עבירות שמתכפרות מיד, ויש עבירות שמתכפרות רק אחרי זמן.

חידושים

1 פירוש "כפרה" — מחיקה: "כפרה" מתפרש כמחיקה (כמו רש"י). "אין מתכפרות אלא לאחר זמן" פירושו שהעבירה לא נמחקת לגמרי — עדיין יש "שריד", נוכחות ממנה.

2 שיטת המאירי — **כפרה היא זיכוכ מעשי:** המאירי, שהולך בדרך הרמב"ם להסביר בשכל, אומר שכל השלבים של כפרה (תשובה, יום כיפור, יסורים) עושים את האדם באמת מזוכך יותר. זה לא סתם "קסם בשמים". אחרי תשובה הוא עדיין קרוב לעבירה. זה עובר דרך זמן, יום כיפור, יסורים — והוא באמת נעשה מזוכך יותר.

ארבע חלוקי כפרה

דרגה א: מצות עשה

"כיצד? עבר אדם על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה — אינו זו משם עד שמוחלין לו מיד, ובאלו נאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם."

פשוט

מי שעובר על מצות עשה בלי כרת ועושה תשובה, מוחלים לו מיד.

חידושים

1 "אינו זו משם" — לשון מעניין: "אינו זו משם" — הוא לא זו משם — עד שמוחלים לו. זה פירושו שמיד בשעת תשובה באה המחילה/כפרה.

2 "ארפא משובותיכם" = כפרה: הפסוק "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם" — "ארפא" מתפרש ככפרה. ברגע שתשובה — מיד "ארפא".

דרגה ב: לאו שאין בו כרת

"עבר על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין, ועשה תשובה — תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, ועל אלו נאמר 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו'."

פשוט

בלאו בלי כרת/מיתת ב"ד, תשובה לבדה לא מספיקה — תשובה "תולה" (מחזיקה), ויום כיפור מכפר.

חידושים

1 פירוש "תולה" — בין ארץ ושמים: "תולה" פירושו כמו אדם שתלוי בין ארץ (חטא) ושמים (כפרה) — הוא "מחוסר כפרה", הוא נשאר תלוי במצב ביניים. הפני מנחם אומר ש"תלויים ועומדים" פירושו שתלוי על החבל — התשובה לא אבדה, היא כאן, אבל היא עדיין לא גמורה.

2 שתי רמות ב"קלות" — חילוק חדש: אפילו בתוך "קלות" יש שתי דרגות: מצוות עשה (שבהן תשובה לבדה מכפרת) ומצוות לא תעשה (שבהן צריך לחכות ליום כיפור). זה חילוק עדינה יותר מתחילת הסוגיה.

3 הפסוק "כי ביום הזה" — כפרה וטהרה: הפסוק מדויק: "לטהר אתכם מכל חטאתיכם" — אחרי שעשו תשובה, היום עצמו (עיצומו של יום) עושה משהו — הוא מכפר ומטהר. העבירות שכבר נעשו צריכות עוד טהרה, והיום עושה את הטהרה.

דרגה ג: כריתות ומיתות בית דין

"עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה — תשובה ויום הכיפורים תולין, וייסורים הבאים עליו גומרין לו את הכפרה, שנאמר 'ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם'."

פשוט

בכריתות ומיתות בי"ד, אפילו תשובה עם יום כיפור יחד הם רק "תולין" — הם תולים. רק יסורים שבאים על האדם גומרים את הכפרה.

חידושים

1) מה פירוש "יסורים"? — מחלוקת בפירוש:

- פירוש חסידי: היסורים של מה שחטא — הצער והחרטה עצמם.

- פירוש פשוט: יסורים בעולם — סבל שבא על אדם.

- פירוש המהר"ל: יסורים מכים את האדם, מורידים מגאוותו, מה שעוזר לו להשתפר ולעשות יותר תשובה — "זה משנה אותו".

2) יסורים של יום כיפור עצמו — חמישה עינייים: הצעה מחודשת: חמישה עינייים של יום כיפור עצמו (לא לאכול, לא לשתות, לא לרחוץ, לא לסוך, לא לנעול נעליים, לעמוד על הרגליים) הם אולי כבר ה"יסורים" שגומרים את הכפרה. לא צריך לחכות ליסורים נוספים — מכניסים את עצמנו ליסורים ביום כיפור עצמו.

3) שיטת בעל התניא (אגרת התשובה) — תעניות כיסורים: בעל התניא עונה על קושיה: ראשונים אומרים שאחרי תשובה צריך לצום, אבל בשולחן ערוך לא כתובה הלכה כזו. תירוץ: הצום אינו חלק מהתשובה עצמה, אלא כדי לעשות "יסורים" שגומרים את הכפרה לעבירות שצריכות יסורים. אדם יכול לצום בעצמו תענית סתם כדי להביא על עצמו יסורים. זה גם היסוד של סיגופים — עושים לעצמנו יסורים.

4) קושיה: האם יסורים עוזרים בלי תשובה? הקב"ה מביא יסורים על אדם שחוטא — אבל אם הוא לא עושה תשובה, היסורים לא עוזרים. למה הקב"ה מביא אז יסורים? אולי יסורים עצמם עוזרים קצת אפילו בלי תשובה? או אולי יסורים מביאים לתשובה — סוג של חרטה שבאה מסבל.

5) קושיה: סדר הכפרה — האם הוא מעכב? מה קורה כש"לא כסדרן"? למשל: היה לו יום כיפור, אחר כך תשובה, אחר כך יסורים. או שהיו לו יסורים קודם, אחר כך תשובה. לא חייב להיות סדר מסוים — יסורים יכולים בעצמם להביא לתשובה.

6) פירוש "תולה" בכריתות — לא אובדן, אלא תהליך: "תולה" לא פירושו שזה לא עושה כלום. פירושו שהתשובה כאן, היא לא הולכת, היא לא אובדת — אבל היא נגמרת רק ביסורים. זה תהליך שעדיין לא גמור.

7) פירוש "ופקדתי בשבט פשעם": הרמב"ם מביא את הפסוק כראיה. "פוקד" פירושו: אפילו אחרי שכבר עשו תשובה, הקב"ה עדיין פוקד אותם — מביא עליהם שבט ונגעים (יסורים), מה שמוריד את השאר הקטן של "פשעם". יכול היה ללמוד שהפסוק מדבר בלי תשובה, אבל הרמב"ם לא הולך בשיטה שבלי תשובה לא עוזר כלום — אפילו מיתת בי"ד לא עוזרת בלי תשובה.

דרגה ד: חילול השם

"אבל המחלל את השם, אף על פי שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים והוא עומד בתשובתו ובאו עליו יסורין — אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות. אלא תשובה ויום הכיפורים וייסורין שלשתן תולין, ומיתה מכפרת, שנאמר 'ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו'."

פשט

בחילול השם, אפילו כל השלושה — תשובה, יום כיפור, ויסורים — הם רק "תולין". רק מיתה מכפרת. הפסוק "אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו"

הוא הראיה.

חידושים והסברות

1) "עומד בתשובתו" — לשון מעניין: הרמב"ם אומר "עמד בתשובתו" — הוא עדיין עומד בתשובתו. זה פירושו שהוא לא רק עשה תשובה פעם אחת, אלא הוא עדיין עומד בתשובה, ועדיין הוא לא מתכפר.

2) מה פירוש "מיתה מכפרת" — פירושים שונים:

- פירוש פשוט: מיתה פירושה שהוא ימות בגלל זה — מוקדם יותר, או מיתה משונה. זה עונש.

- מיתה כיסורים גדולים יותר: אולי מיתה היא סוג של צורה גדולה יותר של יסורים — יסורי המיתה עצמה מביאים את הכפרה.

- מיתה כחוב: מיתה פירושה שהאדם חייב לקב"ה — הוא צריך לזכור שהוא עדיין לא גמור עם החטא.

3) קושיה: כל האנשים מתים — מה החידוש? כל האנשים מתים בסופו של דבר — מה פירוש "עד תמותו"? עונים בבדיחה: "אדם הראשון עשה חילול השם, בגלל זה כל האנשים מתים." אבל ברצינות: אולי פירושו שהוא ימות מוקדם יותר, או מיתה משונה, או שהמיתה עצמה — עצם המוות — היא גמר הכפרה.

4) כיצד מיתה מכפרת על חילול השם? כשאדם מת, רואים רק את מצוותיו — "אחרי מות קדושים." בחילול השם: חילול השם הוא שאנשים אחרים ראו את עבירתו ולמדו ממנה. כשהוא מת, ואומרים הספד, יזכירו אותו שוב — אבל אולי דווקא אז חילול השם מתוקן.

5) הקב"ה אינו מוגבל — הערה חשובה: כל ההלכות האלה לא פירושו שהקב"ה מוגבל. אם הקב"ה רוצה למחול למישהו בלי מיתה, בלי יסורים — הוא יכול. פירושו חוב על האדם: האדם צריך לדעת שהוא עדיין לא גמור עם החטא.

6) דרך המאירי — חילול השם כ"בשעת נפשו": לפי דרך המאירי, אפשר לומר שחילול השם פירושו משהו ש"בשעת נפשו" — אדם צריך לדעת שאם היה פעם במצב כזה, הוא תמיד יכול לחזור ולהיכשל. הוא צריך תמיד להיות עם "לב נשבר" של בעל תשובה — שבירה מסוימת שלעולם לא הולכת לגמרי עד המיתה.

7) "ונגלה באזני ה' צבאות" — פירוש הפסוק: הפסוק פירושו: הקב"ה יודע ורואה, והוא אומר "לא אמחל לך עד שתמות." זה מוציא את חומר הדבר — אדם לא צריך להיות שקט, הוא צריך תמיד לזכור את העבירה.

8) למעשה — מה יכול אדם לעשות? מה יכול אדם לעשות אם הוא צריך לחכות עד המיתה? הוא צריך עוד לעשות תשובה, עוד להתפלל, עוד לומר תהלים — אבל הוא צריך לדעת שזה לא גמור. [הערה בדרך צחות: "תהלים עצמו יכול להיות עבירה גדולה" — אם חושבים

שדרך תהלים לבדו כבר יש חלק לעולם הבא.]

סיום

השיעור עבר על הפרק הראשון של הלכות תשובה — מההקדמה (מקום הלכות תשובה בספר המדע, המצוה של תשובה/וידוי, נוסח הוידוי), דרך יסודות הוידוי בקרבנות, מיתות בית דין, בין אדם לחבירו, עצמו של יום הכיפורים, שעיר המשתלח, עד ארבע חלוקי הכפרה (עשה, לא תעשה, כריתות/מיתות בי"ד, חילול השם) עם דרגות הכפרה השונות שלהן.

תמלול מלא

הקדמה להלכות תשובה — מקום תשובה בספר המדע

הלכות תשובה כעיקר הדת

דובר 1:

אוקיי, אז אנחנו מתחילים היום הלכות תשובה של הרמב"ם. בספר המדע זו ההלכה האחרונה, ההלכות האחרונות של ספר המדע הן הלכות תשובה.

לא על תחיית המתים לא עומד ממש, לא על ביאת המשיח, כן.

דובר 1:

כי שם הוא מדבר יותר על העניין המעשי. נבואת משה, הדבר הזה הוא כבר אמר בנבואה, בהלכות יסודי התורה. אבל אפשר להבין שכל הדברים האלה, הרמב"ם בפרק חלק מסביר את זה, שביאת המשיח, תחיית המתים, כל הדברים האלה הם פרטים של שכר ועונש שלאחר מכן. הכללים של זה עומדים בהלכות תשובה. יכול להיות שהפרטים שעומדים בדברים האלה.

דובר 2:

מה הלשון? "ונגררים עמה בגללה". "ונגררים עמה" היה מספיק.

דובר 1:

צריך להבין את לשונו. אני חושב שזה אומר את אותו הדבר. הרמב"ם כותב יותר מדי הרבה פעמים עם שני דברים.

מבנה הלכות תשובה – תיקון המעשים ותיקון הנפש

בואו נבין, בהלכות תשובה הוא מברר את עצם הדבר של תשובה. וברגע שמדברים על תשובה, יש דברים שבאים באופן טבעי איתו, כמו איך עושים תשובה, אילו דברים צריך לעבוד יותר קשה לעשות תשובה, דברים שמונעים ממנו דרכי התשובה. אבל כשמגיעים לשאלות הגדולות יותר של מה זה בכלל אומר תשובה, מגיעים לשאלה של ידיעה ובחירה, שהרמב"ם נכנס בהרחבה על בחירה.

דובר 2:

הייתי אומר משהו כזה. הייתי חושב, ויחד עם ידיעה ובחירה בא עם שכר ועונש. נכון.

דובר 1:

הייתי חושב קצת יותר. הייתי חושב, שאתה אומר, הפרטים האידיאליים של הלכות תשובה יהיו בעצם עד פרק ד' במובן מסוים הכל פרטים של הלכות תשובה. זה עדיין לא העיקרים. העיקרים כשהוא מדבר על בחירה, כשהוא מדבר על שכר ועונש, זה דברים שהם עיקרים, אבל זה מחובר לתשובה, כמו שהרמב"ם מחבר את זה, אם יש בחירה, ממילא אפשר לעשות תשובה, ודברים כאלה. לא ממש לעשות, כי אפשר היה את כל הלכות תשובה בלי זה. זה רק כי הרמב"ם רוצה שילמדו את העיקרים, שהוא צריך להכניס את זה איפשהו.

דובר 2:

לא פשוט שאפשר לא לומר שצריך לעשות תשובה בלי לדבר על תשובה.

דובר 1:

אני אומר שאחת מהנקודות שלו של ספר המדע היא לומר את העיקרים, והוא צריך להכניס איפשהו דבר במקום כלשהו שמתאים. המקום שבו מתאים הכי טוב העיקרים של שכר ועונש, של עבודת האדם, הוא בהלכות תשובה. אם לא הייתה הסיבה שהוא צריך לכתוב עיקרים, אפשר לומר הלכות תשובה בלי זה.

שכר ועונש כתיאור של שלימות האדם

השלמות של האדם היא המידות של האדם. אבל זה גם כמו שאלה רחבה יותר של מה זה אדם טוב. למשל כזה צדיק, בינוני, רשע, כזה רשע גדול שאין לו חלק לעולם הבא. שכר, השכר שמקבלים יש לו גם חלק, מה קורה לאדם כשהוא בשלמות וכו'. אז שכר הוא עוד דרך להעריך אדם. נכון, כמו הרבה פעמים שאנחנו אומרים, צדיק, הוא מקבל את השכר הכי הרבה, זה סימן או סיבה.

אז אני חושב שבהלכות תשובה במובן מסוים הוא מוציא את כל הפרטים של מי האדם הנכון, איך נעשים את זה, איזה סוג אדם לא מתחיל, צריך לעשות תשובה. אחר כך בפרק ג' הוא מדבר על הלכות אפיקורסות, כן, מי האדם הכי גרוע? מהאדם הכי גרוע עד האדם הכי טוב. מה... אולי תאמר, כל הרמות של אדם.

דובר 2:

לכאורה, למדנו שספר המדע הוא, כמו שהרמב"ם אמר, מצוות שהן עיקר דת משה רבינו וצריך לידע אותם תחלת הכל. ונראה שהלכות תשובה היא אחת המצוות שהן שתי הדברים במובן מסוים. גם היא מעיקרי הדת, צריך להבין קצת למה תשובה היא מעיקרי הדת. עיקר פירושו שזה דבר מאוד בסיסי, ואם אין את זה לא יכול להיות שאר היהדות. וזה אומר שזה אחד הדברים שצריך לדעת. יש דברים שצריך לדעת בזה? אולי דברים שצריך אולי לעשות, אבל בעיקר לדעת, וזה הדברים החשובים ביותר לדעת.

זה חשוב גם לכל שאר חלקי הרמב"ם. חלקי התורה, אתה מתכוון? לכל שאר ההלכות, כל הדברים האלה חשובים.

למה תשובה היא עיקר הדת – לפי מורה נבוכים

אז הסיבה למה זה מעיקרי הדת, אומר הרמב"ם עצמו במורה נבוכים בחלק ג' פרק ל"ו, כשהוא מדבר על טעמי המצוות, אומר שתשובה היא אחת המצוות שהדת לא יכולה לחיות בלעדיה, כי כל אחד חוטא, רוב האנשים לפחות, ואם נחשוב שלא ניתן לעשות תשובה, לעולם לא נשמור את שאר התורה. אז זה תנאי מוקדם, כדי שהיהדות, התורה תוכל להתקיים, צריך לדעת שאפשר לעשות תשובה. זה דבר אחד.

הקדמת הרמב"ם להלכות תשובה – "מצוות עשה אחת"

הדבר השני לדעתי הוא שהרמב"ם אומר כאן, בואו נלמד את ההקדמה, כן? הלכות תשובה, תן לי למצוא את הפרק. כן, הלכות תשובה. יש מצוות עשה אחת, יש כאן מצווה אחת. איזו מצווה היא? מצוות תשובה. כן, והיא שישבו החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה.

אוקיי, נדבר על זה בעוד שנייה.

הלשון המיוחדת "ועיקרים הנגררים עמה בגללה"

ואחר כך אומר הרמב"ם, וביאור מצוה זו, כלומר, זו המצווה, וכמו שהוא אומר על כל הלכה יש ביאור, הביאור של המצווה, ההלכות של המצווה, נמצאים בפרקים. אבל כאן הוא אומר אחרת, "וביאור מצוה זו ועיקרים הנגררים עמה בגללה בפרקים אלו". כלומר שכאן אין רק את המצווה של תשובה, יש גם עיקרים שאינם דווקא פירושו של מצוות התשובה. זה עיקרים שנכנסים, הרמב"ם הכניס עיקרי דעות שונים, יסודות של ידיעה שמחוברים, נגררים עם מצוות התשובה.

אילו עיקרים נמצאים בספר המדע

ולכאורה אם מסתכלים בספר המדע, יש כמו יסודי התורה, עיקרי הדעת, שהרמב"ם עשה רשימה של י"ג העיקרים בספרו פירושו המשניות במסכת סנהדרין, אפשר לראות שבספר המדע יש רק שתי הלכות שעומדים בהן עיקרים. כלומר, כל ספר המדע הוא לכאורה עיקרי הדעת, אבל עבודה זרה למשל, בעבודה זרה כמעט הרמב"ם לא מסביר עיקרים, אלא את ההשתלשלות שלמדנו בפרק א', נכון? אבל עיקרי הדעת פחות או יותר עומדים בשתי ההלכות. בהלכות יסודי התורה עומד על מציאות ה' ועל נבואה, אלה שני הדברים שהלכות יסודי התורה מכניסה יסודות. וגם כל העיקרים שקשורים ל, אפשר לומר, שכר ועונש, עומדים בהלכות תשובה. זו הקבוצה האחרונה של עיקרים בי"ג עיקרים, היא פחות או יותר הקבוצה האחרונה. אז כל אלה עומדים בהלכות תשובה. לא כל העיקרים מבוארים בספר המדע, אלא חלק מהם.

דובר 2:

אילו לא? ביאת המשיח לא עומד בספר המדע.

דובר 1:

ביאת המשיח ותחיית המתים. ביאת המשיח ותחיית המתים, במידה שהם חלק מהשכר, זה כן. הרמב"ם, הוא לא אומר את המילה ביאת המשיח, אבל בסוף הלכות תשובה עומד על כך שהמטרה של השכר והעונש של התורה, השכר הגשמי. ביאת המשיח הוא חלק מהשכר הגשמי של התורה. אז הוא מדבר על מלחמות, מלחמות, הוא עומד יותר על תחיית המתים וביאת המשיח.

דובר 2:

זה ההלכה של כל מצווה, לא פשוט כללים. כללי המצוות. הוא לא אומר כלל, כל לאו מקבלים מלקות. כל מצווה הוא אומר מה הדין של המצווה.

דובר 2:

אוקיי, אולי זה אחרת. הלכות סנהדרין הוא כמו הדין על בית הדין שהם צריכים לתת מלקות, איך זה עובד.

דובר 1:

כן, זה אמת. אבל אפילו ככה זה גם יותר כללי מהתשובה... יהדות לא יכולה להיות בלי תשובה. זה אחד הדברים הבסיסיים של יהדות. וזה, אפשר אפילו לומר על האנשים. אדם עם מצוות, כן? אדם הוא לא הסוג של אדם, אתה יכול לומר לו פעם אחת וזה נגמר. אדם הוא הסוג של דבר שאומרים לו, ואחר כך אומרים לו שהוא צריך לעשות תשובה, וכל ימי חייו. אוקיי. בסדר.

דיון: "נגררים ממנה בגללה" – כפל לשון או שתי שכבות?

אז יש מצווה אחת, ואה, דיברנו על הנושא של וידוי כבר, כבר התווכחנו על זה. יש ניסוחים אחרים על זה. אולי נכנס ללמוד דיוק במילה "נגררים ממנה בגללה"? "נגררים ממנה" פירושו הדברים העצמיים שיש כמו בואו נאמר שכן ועונש, ובגלל זה בא כבר עם בחירה. אני לא יודע, חשבת, זה קצת לשון מזורה, קצת לשון רבנית.

דובר 2:

כן, אוקיי.

דובר 1:

אמת, אבל אני לא יודע, לפעמים אומרים...

דובר 2:

הגמרא יש מספיק.

דובר 1:

אמת, אמת. לפעמים אומרים בחדר, אומרים פעמיים את אותה מילה כדי שאנשים יהיו ברורים ופשוטים.

דובר 2:

כן, אוקיי, טוב מאוד.

המצווה של תשובה: מה העיקר?

מחלוקת הראשונים: האם תשובה עצמה היא מצווה מן התורה

דובר 1: הרמב"ם אומר שהמצווה היא שצריך לעשות תשובה וצריך להתוודות, כן? היו ראשונים אחרים, ספר החינוך, שאמרו מה? היו שאמרו שהרמב"ם מתכוון לומר שתשובה עצמה, יש מחלוקת האם תשובה היא מצווה שעומדת בתורה, כן? לכאורה הרמב"ם לומד שכן. איזו מצווה הוא מונה? הרמב"ם מונה מצווה גדולה, כשהוא מביא את הפסוק.

יש שאומרים שהרמב"ם לומד אולי שהמצווה היא שהאופן איך עושים תשובה, זה תשובה, לא דווקא מצוות עשה. זה קצת יותר גדול, זה כמו למשל המצווה של אמונה. יש שאומרים שהרמב"ם לומד שאמונה היא גם מצווה. אוקיי, אלה שלומדים שאמונה היא לא מצווה, היו אולי אומרים שתשובה היא לא מצווה, כי זה תנאי לכל המצוות. ובכלל, זה דבר כל כך מוסרי, זה לא ממש חיוב שצריך לעשות תשובה. כי אם לא חטאו, לא צריך לעשות תשובה. אפשר לא לעבור על עבירה.

דבר אחד, אפשר גם לשאול להיפך, אם יש מצווה, לא צריך לעשות תשובה? אני מתכוון, המצווה היא לא, היום השני כבר אין את המצווה? נעשים פטורים כי חטאו פעם אחת?

שיטת ספר החינוך: המצווה היא האופן של תשובה עם וידוי

אז יש שרוצים לומר שהמצווה היא שכשעושים תשובה, צריך לעשות את זה באותו אופן עם וידוי. שתשובה תהיה בדרך מסוימת. כי כשתשובה הייתה, כמו שאתה אומר, כשמצוות התשובה הייתה אוטומטית, מבינים שאדם תמיד

אני חושב אולי ניסוח, אפשר לומר תשובה היא תיקון המעשים, אבל זה גם תיקון הנפש. העומק של תשובה הוא תיקון הנפש. אז הרמב"ם בעצם בספר הזה מדבר על תיקון המעשים, לא מתחיל, זו המצווה של לעשות תשובה, הפשט הפשוט של תשובה. ואחר כך יש את המשמעות היותר עמוקה של תשובה, שהיא תיקון הנפש, איך נעשים אדם טוב יותר, ומה התכלית, מה הסוף של האדם הטוב יותר.

דובר 1:

ובחירה קשורה לזה? בחירה היא רק הקדמה לשכר ועונש.

דובר 2:

כן, בחירה היא רק הקדמה לשכר ועונש. אנשים אוהבים לדבר על בחירה, והיסודות לא כל כך חשובים. ועל זה הפרק האחרון על עובד מאהבה ומיראה, ושצריך לחנך לתורה לשמה. נכון, זה גם חלק מתיקון הנפש.

דובר 1:

זה שכר, זה הסוף של השכר.

דובר 2:

כן. בואו נאמר, חלק השכר מה שנוגע לגבי עבודה, לא שכר מופשט מה שכר הוא, אלא איך זה צריך להשפיע על עבודת ה' של אדם. כל הנושא של שכר ועונש, בטח לפי הרמב"ם, הוא זה, לא לתהות כמה וילות יש בגן עדן.

דובר 1:

כן, יש דברים צדדיים, הסוף הוא ממש ישיר. הוא אומר מה שכר הוא, אבל לומר מה שכר הוא, למה אנחנו רוצים לעשות, איך עבודת ה' צריכה להיות אחרת אחרי שלוקחים בחשבון את העניין של שכר. נכון, נכון. אז זה מסביר, הוא אומר שכר הוא הקדמה לזה. אפשר לומר דרך אחרת של לומר שכר, היה לומר את התכלית. מה המטרה, מה הסוף, מה המטרה של להיות אדם? המטרה היא השכר. ונשמה פירושו חלק, אנחנו באמת המטרה. להבין, מה המטרה של הכל? כן.

אוקיי, נראה בפנים יותר, אבל זו ההקדמה שלי לכוח.

תשובה ככלל הנוגע לכל המצוות

אבל תשובה עצמה היא גם תנאי, כי תשובה נוגעת לגבי כל מצווה. כלומר, כי כמו בכל מצווה אומרים, במצווה אפשר לתת מלקות. אם הרמב"ם לא היה עושה הלכות תשובה, הרמב"ם היה צריך בכל מצווה לומר, ואם רוצים לעשות תשובה על המצווה צריך לצום כך וכך ולעשות כך וכך. הלכות תשובה היא מאוד כללית על כל התורה כולה. כל מצווה נופלים לפעמים, וצריך על זה לעשות תשובה. ומהבחינה הזו זה יסוד.

דובר 2:

אבל מחברים אחרים לא הולכים ככה. מחברים אחרים למשל עושים כללים של כללי המצוות, כמו למשל, כללים של כל העונשים, כללים של אני יודע, נשים עבדים וקטנים כל חיוביהם. הרמב"ם זרק את זה פה ושם, אבל אני אומר, תשובה היא גם כלל בכל המצוות.

דובר 1:

כן, אמת. אני אומר, מהבחינה הזו זה עוד יסוד. אז היה מתאים יותר בכמו הלכות עונשים.

דובר 2:

כן, יש לך הלכות סנהדרין ועונשין, איפה מקבלים מלקות.

דובר 1:

אותם כללים עומדים אצלו במקומות אחרים. הוא לא מסתכל שזה כללים של מצוות. כללים אצל הרמב"ם פירושו דברים... הוא מונה בכל מקום איפה מקבלים מלקות.

דובר 2:

כן, אבל זה ההלכה של כל מצווה.

דובר 1:

"והתוודה" לא פירושו שצריך סתם לומר "חטאתי" ולא להפסיק לחטוא. זה חלק מחרטה. התורה אומרת "והתוודה", ומשמע שהתורה אומרת שצריך לעשות תשובה. אבל מכיוון שהתורה אומרת "והתוודה", פירוש הדבר שעיקר מצוות התשובה הוא נושא הווידוי, אבל משמעות הווידוי היא לעשות תשובה. אז זה בעצם אותו דבר.

דיון: האם ווידוי מעכב את התשובה

דובר 2: לא פשט שצריך אפילו לשאול את התשובות האחרות כמו לפי בעל ספר החינוך, לפי הפשט האחר, אם אחד עושה תשובה והוא לא אומר ווידוי, האם הוא בכלל לא יוצא ידי חובת מצוות התשובה.

דובר 1: אני לא מאמין שכך. במקור, הווידוי שהפסוק מדבר עליו שם הוא חלק מקרבן, לא? זה "איש או אשה".

דובר 2: כן, בזדון.

דובר 1: אבל אדם שמביא קרבן כי הוא חטא, הוא עשה הרבה יותר תשובה. הוא עשה משהו, הוא נתן משהו מעצמו, יש לו חרטה והוא מביא קרבן. הרמב"ם מנסה להוכיח מזה שזה אומר לעשות תשובה באופן כללי, אפילו בלי קרבן. אבל אני אומר, אתה אומר שלפי דעתי יוצאים ידי חובת מצוות התשובה של הרמב"ם אפילו לא עושים תשובה. ולפי הפשט האחר, לפי ספר החינוך, אני חושב שהוא אומר פשט כזה, אם אחד עושה תשובה והוא לא אומר ווידוי, הוא לא יוצא ידי חובת מצוות התשובה. זה גם מאוד מוזר. תשובה פירושה בעיקר שצריך להשתפר. נכון שיש דין שצריך לומר ווידוי, אבל הוא לא עשה תשובה לפי כללי התשובה.

דובר 2: I don't think that's correct. אני מתכוון, הייתי חושב שאם אחד לא אומר ווידוי והוא משתפר... ווידוי הוא לכאורה עצה, ואיך משתפרים?

דובר 1: יש לי בעיה, אדם לא נכנע, הוא נעשה קצת... איך כתוב "נעשה כהיתר". ווידוי הוא לכאורה עצה, כמו שקרבן הוא עצה. אני בטוח שאם אחד שכח, הוא לא יודע שצריך לומר ווידוי, שזה עוזר לתשובתו גם. אני יכול לומר שבינתיים, כשאדם לא אומר ווידוי, פשט שהוא לא מוכן ולא באמת מכניע. אם תמצא סוג של אדם שאצלו, יש לו כוח נפש כזה שהוא לא צריך ווידוי לתשובה, זה לא כל כך חזק.

ונראה יום כיפור, ויש מין תנאי, ויש דברים שאינם מעכבים. לפני שמביאים קרבן, צריך לעשות סמיכה, ואם לא עשה סמיכה, אני לא יודע, אני לא זוכר את ההלכה ההיא, אבל אפילו לא לפי ספר החינוך.

דובר 2: אבל זה כי "חטאתי עויתי פשעתי לפניך" בווידוי פה. אמרו ווידוי ואז. אחר כך, אומר ווידוי על זה, ומה שלא לוקח את זה ברצינות נעשה תוכנית גדולה.

דובר 1: אוקיי, בסדר. בוא נלמד. זה מה שמביא לכאן את המצוות.

הלכה א': מצוות הווידוי

אבל טוב מאוד, ההלכה הראשונה של הלכות תשובה, עצם מצוות התשובה, עיקר מצוות התשובה, אומר הרמב"ם, **כל המצוות שבתורה בין עשה בין לא תעשה. אם עבר אדם על אחת מהן, בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישבו מחטאו חייב להתוודות לפני האל ברוך הוא.**

דיון: מה פירוש "שגגה"

דובר 2: מה פירוש שגגה כאן, האם על שגגה צריך לעשות תשובה. מה זה אומר? לא ידע שזה שבת, או שהוא לא זכר שזו מצווה, ויש לו זלזול לא מודע.

דובר 1: אה, שני סוגים של קרבן. הוא לא מדבר כאן על אונס, הוא לא אומר כאן אונס.

דובר 2: נכון, שגגה פירושה שאני לא... הוא לא ידע סוג של רשלנות. וזה מה שהיינו יכולים כן, לדעת. לעשות שוגג זה קצת עוולה.

דובר 1: כן, כאן, זה עדיין, כך, כאשר... ראה, אצל ילדים קטנים אפשר לקחת שוגג. ואצל מבוגר כמעט אין שוגג. זה היה, זה שכח שלא צריך להיות

מחויב בכל המצוות. אם הוא הזניח מצווה, הוא צריך לעשות תשובה, וזה חלק מהמצווה. המקורית, למשל, צריך ללכת עם ציצית, ואדם לא הלך עם ציצית, אין מצווה חדשה של לעשות תשובה, אלא החיוב של ציצית אומר לו, ראשון, שני שלא הלכת עם ציצית, החיוב של ציצית אומר לך שלישי שאתה צריך לעשות תשובה וכן ללכת עם ציצית.

לפי השיטה הזו היו אומרים, אז איך נכנסת כן המצווה של תשובה? שכשאתה עושה תשובה שלישי ואתה מתחיל לשים ציצית, לפני שאתה שם ציצית צריך לומר "אני עושה תשובה על זה שלא שמתי ציצית בימים האחרונים", וצריך לומר וידוי, ואחר כך לשים ציצית. כך יש שלומדים.

שיטת הרמב"ם: תשובה גופא היא מצווה

אבל אני חושב שזה לא כך, זה לא דווקא, כי הרמב"ם סתם סובר שכל התשובה היא מצווה, שכל פעם שאדם חטא והוא עושה תשובה. אפשר להבין את זה דווקא, כי תשובה היא עוד דבר. אחרי שאדם חטא, סתם בואו נאמר בציצית, יש מצווה לשים ציצית, כלומר, יש טרחה וצריך ללבוש ציצית. אבל הדבר שלא עשו כמה ימים, דורש יותר מזה. זה דורש איזשהו אומץ מסוים מהאדם, זה דורש התבוננות מסוימת, זה דורש פגיעות מסוימת, זה דורש כוחות נפש חדשים שצריך כן לעשות תשובה. מהבחינה הזו זו מצווה חדשה. לכאורה הרמב"ם סובר שמצוות התשובה היא מצווה, ואיך היא וידוי, היא עוד תנאי במצוות. זה אופן של קיום מצווה.

סברא: תשובה כאמונה

דובר 2: הייתי אומר, כלומר, יחסית למה שאמרת קודם, אני חושב שיכול להיות העיקר, שלרמב"ם אין בעיה שאמונה תהיה מצווה. יכול להיות שתשובה, מצוות התשובה היא האמונה שהקב"ה מוחל, או שאפשר, כמו שאמרת כמה פעמים, שאפשר לחזור להיות קרוב, לחזור להיות אדם. זה קרה הנושא של תיקון הנפש. תשובה היא לא רק ששמים ציצית שוב, אלא נעשים סוג אחר של אדם שהולך עם ציצית, ואני יצאתי מהאדם הזה. אז תשובה אומרת שאפשר לחזור להיות אותו אדם. אבל אז הייתם אומרים שאפילו מי שלא עושה תשובה, אבל הוא מאמין בתשובה, זו כבר מצוות התשובה. מצוות התשובה היא "להאמין שאפשר לעשות תשובה".

דובר 1: אבל זו כבר האמונה. האמונה העצמית יכולה להיות.

דובר 2: אני מאמין, אבל אני... מי שמאמין בכוח התשובה והוא לא עושה תשובה, במה הוא מאמין?

תרגום לעברית

דובר 1: אני מבין שזה טוב מאוד. אוקיי, כן, אני יודע, האמונה היא גם שמאמינים. אתה מתכוון שיהודי, אמונה פירושה להתנהג כמי שמאמין. אוקיי, לא אמרתי עד כדי כך שהמצווה היא רק להאמין. אני אומר שאתה שואל את הקושיה, מה החידוש של מצוות התשובה? למה לא לומר שמצוות התשובה היא מצוות עשה? אדרבה, כך אמרו ראשונים אחרים, כך אמרו מוני מצוות אחרים. וזה כבר נתרץ.

פסוקי הרמב"ם: למה "והתוודה" ולא "ושבת עד ה'"

אני חושב גם שהסיבה שהראשונים האחרים, מוני מצוות אחרים, בכלל לא מנו מצוות תשובה כמצווה, הייתה שונה מהרמב"ם. היו להם פסוקים שונים מהרמב"ם. נראה אילו פסוקים הרמב"ם מביא. הרמב"ם למד, הרמב"ם אהב פסוקים שהם פיזיים, שאומרים משהו. הרמב"ם עצמו עונה שזה קיום מצווה, כמו "ושנתם לבניך". כן, כתוב "ושבת עד ה' אלקיך" וכו'. אבל הרמב"ם לא מביא את אותם פסוקים.

ואני סבור שהסיבה היא כי הרמב"ם מבין כמו הרמב"ם, קצת בדרכים אחרות, ש"ושבת" - הרמב"ם מביא אחר כך שזו הבטחה. "ושבת עד ה' אלקיך" הוא לשון כללי מאוד. זה לא מתכוון למצוות התשובה, זה מתכוון לחזור אל הקב"ה. גם הרמב"ם עצמו מביא את אותו פסוק בהבטחות. הוא אומר שבסוף יחזרו בתשובה, בסוף הגלות וכו'. זה לא ממש מצווה.

איפה יש מצווה? מצווה היא מה שכתוב "והתוודה". כי זה דבר מעשי. הרמב"ם הבין, כמו שהוא הולך לומר בפרק א', מה פירוש "והתוודה"?

הרמב"ם, **"וידידי זה מצות עשה"**, הווידי הוא מצוות עשה. אוקיי, טוב. זה... הרמב"ם הדגיש במה הלשון "מצוות עשה"? יכול להיות שהמילה של הווידי קצת שונה ממה שדיברנו קודם, שזה הופך אותו למעשה, כי כמו שאמרת, מתי תשובה? כשהוא מתחיל שוב להניח תפילין. אמרת שזו לא מצוות עשה שאפשר לתפוס, כי כשהוא מניח תפילין שוב אחרי שלא הניח שבועיים, הוא עושה עכשיו מצוות תפילין, הוא לא עושה עכשיו מצוות תשובה, כן? אבל כשהוא עושה ווידי, ברור שעכשיו זה זמן מיוחד רק לתשובה עצמה. הרמב"ם בספר המצוות מביא מחז"ל שהוא לומד שהפסוק מתכוון לכל עבירה, למעול לרבות, בקיצור, איכשהו הוא מרבה, אף שהפסוק מדבר על דברים מסוימים, הוא מרבה כל דבר. הפסוק מרבה, הפסוק אמר "מכל חטאות האדם", למעול אשם, "או נפש", כל סוג הוא מרבה, שכל אחד צריך אחר כך לעשות תשובה.

אבל מה שאני אומר הוא פשוט טוב, כי זה לא דווקא נוגע, כי בלא צריך לדעת שזה היה במעשה. אבל לדעת לדעת, מתי האדם קיים את המצווה? כשהוא שוב התחיל להניח תפילין, האם הוא עשה תפילין? הוא לא עושה עכשיו את מצוות התשובה, הוא עושה את מצוות התפילין. אבל כשהוא עוסק בזה, כשיש לו חרטה, הווידי, אז הוא יודע מה הוא עושה. אז זו מצווה. כשהוא עושה את המצווה, העיקר הוא, שבאמת, אומר הרמב"ם, "שלא יעלה על הדעת" שווידי אינו מצווה בפני עצמה, אלא הוא חלק מדיני קרבנות. אפשר לחשוב, כמו שהוא אומר סמיכה, יש דינים בקרבנות, אחד הדינים הוא שאומרים ווידי. לא, לומד הוא, הוא מביא מחז"ל, שלא, ווידי הוא מצווה נוספת, מצוות עשה, שכשעושים עבירה צריך לעשות תשובה. דווקא, כשמביאים קרבן... דווקא, כן. מעניין, אני אומר, שכשהיה בית המקדש קיים, הזמן לעשות את מצוות התשובה היה בקרבן. אני לא יודע אם דווקא שניהם יכולים להיות דבר אחד. הוא הולך לומר בחלק הבא, אבל קודם מביא הוא שהמצווה היא ווידי, פירושו קודם כן חייב להיות ווידי. אולי כשמביאים את הקרבנות אומרים שוב ווידי. אני לא יודע אם זה אותו ווידי שהוא מביא.

הלכה ב: נוסח הווידי

אוקיי. אומר הוא, **"וידידי זה מצות עשה"**, אומר הרמב"ם. **"כיצד מתודין? אומרים"**. אבל גם, הוא שם כאן דגש, שאומרים זאת לפני הקב"ה. וכאן שוב, **"אנא השם"**. כשאחד אומר זאת לא לפני הקב"ה, כשלאחד יש מורה דרך והוא מתודה אליו, והוא לא ראה שהוא מדבר עכשיו אל הקב"ה, זה לא ווידי. לא לחשוב שווידי הוא סך הכל דבר מעשי שהתשובה צריכה להיות שאדם יהיה פתוח עם עצמו. אם אדם לא היה לומד את הרמב"ם, היה אומר למה ווידי חשוב? שאדם יהיה ברור שהוא חטא. אם הולכים לסתם מישוהו שהולך ל"ריפוי", יגידו שאתה צריך להיות פתוח עם העבירה שעשית, אתה צריך אפילו לדבר על מה שעשית.

עבירה היא רק עבירה לפני הקב"ה, אני מתכוון בין אדם לחברו וכדומה, אבל האמת בוכה הקב"ה. כן, עוד, אין לי מריבה איתך, אני רק אומר הערה. הרמב"ם אומר שהתשובה, הווידי צריך להיות לפני הקב"ה. יכול אפילו להיות שהמילה ווידי היא פירושו. אבל חשבת שווידי הוא דבר מעשי. כשאדם חושב, יש לך ילד שאתה מנסה לחנך, תגיד לי מאוד ברור מה עשית, כי אדם יסתיר זאת. בין אדם לחברו הוא חלק מבין אדם למקום, אבל בבין אדם לחברו יש סוג של ווידי. אוקיי, סוג של כלי מוסר הם. אבל מאוד אפשרי שזה שלב חשוב שאדם יוכל לעשות תשובה, שיהיה פתוח עם עצמו שהוא עשה עבירה, והוא עשה לא טוב. אבל הרמב"ם לא מדבר דווקא על זה, הוא אומר כך משהו ענין של אני חייב לומר לפני הקב"ה, והמקבל הוא הקב"ה.

הלשון של ווידי

הנה רשימה בפרק צריך ללמוד, אומר הוא בהלכות. זו שאלה טובה, איך הוא מתחיל את הלכות תשובה? הוא אומר כך, **"אנא השם"**. מה ההלכה? זה כבר סדר הווידי. הלכות ווידי, כן. אומר הרמב"ם, הוא צריך לומר **"אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך"**. השלושה הם כנגד השלושה, חטאות מעל ואשם אולי. אני חושב שזה לא לשונות כאלה, אני חושב שלא צריך

חיה רעה, והוא שכח להדליק נרות שבת. שוגג הוא כמו שאומרים בהלכות שבת, רואים את הלכות שוגג עד הקבר. בדרך כלל שוגג הוא קצת יותר רשלנות. זה לא כאן, אבל למעשה זה סוג של...

דובר 2: אוקיי.

הלשון "וישוב מחטאו"

דובר 1: אז כך, אומר הרמב"ם, **"כיצד עושה תשובה? וישוב מחטאו"**. כשהוא עושה תשובה, והוא חוזר מחטאו. הרמב"ם, הלשון "תשובה" פירושה שיש בזה את הרעיון שאדם הוא בטבעו, הנשמה היא חלק אלוך ממעל, חוזר. או כביכול כאן אפשר לומר שאדם עשה במקור מצוות, ועכשיו חוזרים למצוות. זה מעניין, מי שמעולם לא עשה מצוות לא היו קוראים לו "תשובה". צריך לחשוב. בכל אופן, למה זו הלשון תשובה? אה, זה בא מלשון הפסוק, "וישוב מחטאו". זה בא מלשון הפסוק.

דובר 2: אבל אולי "וישוב" פירושו משהו אחר. לא, אולי בכלל "וישוב" פירושו לחזור ממה שעשה, לא לחזור לאן שהיה. מבין? אולי זה מלשון... נראה כמו שלוש פעמים אותה לשון. זה בטח פשוט אחד. לחרוט. חרטה יכולה להיות תשובה, אבל אתה חוזר. הוא חוזר בו ממה שהיה. לחזור למצבו מקודם. זוכר, היה לנו משהו בפרק הקודם, איזו לשון "חוזר"? זוכר? "חוזר" ל...", "חוזר מ...". אמרת איזו הערה. אני כבר לא זוכר אפיה. זוכר למה אני מתכוון? "חוזר ו...".

דובר 1: אני לא זוכר. בכל מקרה, לא חייבים לומר שתשובה באה מהתורה. זה ענין על פי דרך, כאן באה התורה. אבל תשובה פירושה זה, לעזוב את החטא.

דובר 2: לא, הוא אומר, "וישוב מחטאו". הוא לא אומר "וישוב לצדקותו". "וישוב מחטאו". הוא אומר, "כיצד עושה תשובה? וישוב מחטאו". זו הלשון שצריך לעשות תשובה. מה פירוש "עושה תשובה"? "וישוב מחטאו". אני חושב שזה הפירושו. למשל, כשהגמרא אומרת שאדם הראשון עשה את התשובה הראשונה, הוא נולד והיה מכיר את בוראו, נפל, והוא השתבש איפשהו והוא חזר ל... אבל שם זה גם אומר אותו דבר, ועבירה, והיה לו חרטה על חטאו, והוא מקבל על עצמו שלא יעשה יותר את העבירה, תשובה מועילה לא לכאורה. אמנם יש, כן, שולחן ערוך הרב בהלכות תלמוד תורה סעיף ה', אוקיי, צריך לדעת. כאן ההלכה שחייב להתוודות, שהתשובה תהיה באופן, אז בוא נלמד זאת, כן.

הלכה א (המשך): חיוב ווידי בתשובה

דובר 1:

לא, אבל שם זה אומר שיש לו גם אותו דבר, הוא עשה עבירה, הוא חזר מעבירתו, הוא לא חזר לעבירתו. תשובה היא "מ", לא "ל". זה לכאורה. אמנם יש, כן, "שובה אלינו לתורתך", אוקיי, צריך לדעת.

כאן ההלכה שחייב להתוודות, שהתשובה תהיה באופן, אז בוא נלמד זאת עכשיו, החלק הזה הוא הראיה לאותו תירוץ. נכון, כך הרמב"ם לומד זאת. כשעושים תשובה, צריך לעשות זאת באופן שמתוודים על העבירה לפני הקב"ה. שנאמר, איפה כתוב פסוק? **"איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם"**, כשאדם, איש או אשה, יעשה כל עבירה, **"למעול מעל בה"**, למעול בה', סתם מתכוונים שם לאיסור מעילה, אבל הרמב"ם אומר זאת כאן כדבר כללי, כשמועלים זה לשון בגידה, כן, סוג של בגידה בקב"ה. **"ואשמה הנפש ההיא"**, והאדם אשם בעבירה שעשה, המצווה היא **"והתודו את חטאתם אשר עשו"**, המצווה שלו היא שיתוודה. **"והתודו את חטאתם אשר עשו"**, שיתוודה. **"והתודו דברים"**, מה פירוש המילה "דברים"? האם יש ווידי של לא דברים? כן, לכאורה הבאת הקרבן עצמה. כי פשוטו פירושו... אה, הקרבן מביא קרבן, ופשוטו שזו הודאה שזה היה החטא שלי. פשוטו שם פירוש הפסוק שצריך להביא קרבן, אז מה פירוש "והתודו"? שהוא מביא קרבן. אבל הספרי, הוא מביא את לשון חז"ל, שלמדו שווידי הוא עצמו מצווה, זה פירוש "והתודו", ושיתוודה, לומר ווידי דברים. הוא הולך להביא, והוא הולך להסביר יותר טוב.

ווידי הוא מצוות עשה בפני עצמה

"ה". מה פירוש המילה "ה"? כן, אתה יכול את הדברים החסידיים, צריך להבין מי הקב"ה שחוטאים לו, וכו'. אפשר להאריך בכל נקודה של וידוי, בלשונות וידוי שיש לנו. כן, "ואני עבדך בן אמתך", הוא מאריך על כמה גדול הקב"ה וכמה קטנים בני אדם. יש כל מיני דברים שאפשר להאריך, אבל זה לא העיקר, זה לא המצווה, זה לא הגדר שלה.

לכאורה השאר זה תפילה, זה לא תשובה בכלל. וידוי הוא חטאתי תפילה, סך הכל. מה זה וידוי? אני מתכוון שיש קושיא מפורסמת כאן, שבשום וידוי שעומד בסידור שלנו, כמעט, רק באחד שתיים נוסחאות, לא עומד הנוסח של "לעולם איני חוזר לדבר זה". אבל אני מתכוון שהרמב"ם לא מתכוון לומר שצריך לומר את הלשון הזה, צריך להוציא את זה. מה שאני רוצה, פשוט שאחד אומר וידוי "חטאתי", והוא מתכוון לומר "איזה אוי אמיטי", זה לא וידוי. המילה היא, הוא נותן את הגדר, שאין לו שום מקור אחר לתשובה אלא מזה. חייב להיות שבגדר של וידוי טמון הדבר העיקרי, בדיוק הנוסח. יש לי כבר נוסח אחר.

דובר 2:

בדיוק, כמו ש"לעולם איני חוזר לדבר זה" זה כבר יותר תפילה, אני מבקש מהבורא, עזור לעשות שלא יהיה יותר "חוזר".

דובר 1:

בדיוק, כל כך חזק הלשון, "ולא ישוב לחטאו עוד".

דובר 2:

"ולא ישוב לחטאו עוד", כן. אבל הנקודה היא שזה בערך אגב. אפילו כשאחד אומר כבר "חטאתי", רק המילה "חטאתי", זה עומד בגמרא שאומרים "חטאתי" יוצאים כבר וידוי. כי בזה יש לך אינקלווד את זה. מה פירוש "חטאתי"? "חטאתי" ואני שמח ואני גאה? זה לא הפירוש. זה הפירוש, "נחמתי, לעולם איני חוזר". זה הפירוש. כשאחד אומר, מה, עשיתי כי היה לי יצר הרע גדול? זה החטא.

הלכה ג: וידוי בקרבנות

הרמב"ם ממשיך הלאה, "וכן..."

דובר 2:

אה, אז זה ה..."

דובר 1:

זה העיקר וידוי. זה הרמב"ם. על זה הוא נכנס לפרטים של חטא, מה על זה יש וידוי, ואיך הרמב"ם... הוא בעיקר יוציא, "וכן בעלי חטאות ואשמות בשעה שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן, אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים".

דובר 2:

אה, אז זה תשובה וידוי דברים הולכים ביחד עם תשובה.

דובר 1:

אה, "עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים", אני מתכוון ש..."

דובר 2:

אז זה הלאה, הוא צריך להיות גם הקרבן וגם תשובה וידוי דברים.

דובר 1:

היינו רואים שחלק מהכפרה הוא הקרבן.

"שנאמר 'והתודה אשר חטא עליה'", זה פסוק בכפרת..."

דובר 2:

הוא יאמר וידוי על מה שחטא.

דובר 1:

זה פסוק בכפרת ויקרא הוא מביא על אשם, אני מתכוון. "והתודה", כתוב. לומדים מזה שלא רק... אה, דרך אחרת היה יכול לחשוב שזה רק לומר וידוי דברים. אה, השבוע זה ויקרא.

לומר את כל הלשונות, הוא רק נותן לך. אני חושב, אולי זה קשור ל... כשהפסוק כותב שלוש לשונות של חטא. כן, אוקיי, הפסוק גם הביא את הלשונות. אוקיי, אנשים לומדים פשוט. מה זה חטאתי עויתי פשעתי? הוא מתכוון שצריך להוציא, ואחר כך הרמב"ם הולך לומר שצריך לומר את העבירות שעשה.

"ועתה נחמתי ובושתי במעשי", יש לי חרטה ואני מתבייש במעשי. זה לא אומר שאתה צריך להתבייש הרבה, המילה היא שהוא לא מחזיק בזה יותר, זו דרך להוציא זאת. אה, זה הכל לשונות של פסוקים, ה"נחמתי" כתוב "כי נחמתי", וכן, זה הכל לשונות של פסוקים. ועוד מה הוא צריך לומר? "ולעולם איני חוזר לדבר זה", אני לא הולך לעשות יותר לעולם שוב את העבירה.

עיקרו של וידוי

אומר הרמב"ם, "וזהו עיקרו של וידוי". זה העיקר? צריך לומר את כל הלשונות, ואם לא אומר אין וידוי? זה הפירוש של המילה וידוי. הוא אומר לך מה הפירוש. וידוי פירושו שעשית? לא, עיקר הוידוי צריך להיות או שעשיתי זאת, או שאני מתבייש בזה או שאני לא רוצה יותר, ואני לא הולך לעשות זאת יותר. שלושה דברים כתובים בוידוי.

אומר הרמב"ם, "כל המרבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח". מרבה להתוודות פירושו מה? להוציא יותר את הפרטים של העבירות שעשה? או להתמקד במילים האחרות?

מה הוא מוציא? מסתכלים בסידור, רואים שיש כל מיני לשונות של וידוי, יש ארוכים יותר ביום כיפור, כל ה"על חטא".

דיון: מה פירוש "כל המרבה"?

דובר 2:

יש את הדבר של לא יותר מדי... הרמב"ם מתכוון לגמרא של לא לומר יותר מדי חטא?

תרגום לעברית

דובר 1:

לא, איך יש כזה דבר? לא, הגמרא נגד... לא, לא, לא. פרטי החטא זו שאלה שהרמב"ם מדבר עליה. הרמב"ם לא מדבר על זה עכשיו. מה שהוא מדבר זה, מפורט פירושו לומר, אני מרגיש כל כך רע, ואני מתחרט כל כך חזק שאני... במילים אחרות של "חטאתי, פשעתי", ווטאבר, כל המילים. אני לא רואה... השאלה היא על הכל, האם צריך להתמקד ב"עשיתי כך וכך". אין הבדל. הנקודה רק... אבל ה"עשיתי כך וכך" קיימת כדי שלא. אתה יכול לראות, זה הלכות תשובה שם, אם אני זוכר, הוא פוסק שכן, צריך לפרט את החטא. צריך לעיין בפנים.

אבל הנקודה שלו היא רק לכאורה, כמו שזה ביציאת מצרים, נכון? הנקודה שלו היא לכאורה רק, שלא תחשוב שאם מספיק לומר וידוי בסידור, שזה מעכב. עיקר וידוי, מה מעכב? החלק של וידוי הוא רק, "חטאתי, אני לא רוצה לעשות זאת יותר." בייסקלי, זה פירוש וידוי. אבל הוא כן מביא שלהאריך יותר בזה זה יותר טוב. זה משובח. זה לא אדיש, זה שווה יותר ויותר טוב.

דובר 2:

כן, כן, אבל הנקודה, אני מתכוון שהנקודה של ההלכה היא לא לומר שצריך לעשות זאת. הנקודה היא יותר להוציא מה עיקר תשובה. הרמב"ם רוצה מאוד חזק להבהיר מה העיקר פירוש וידוי. אני מתכוון שזה מה שקראתי. "הרי זה משובח" אתה רוצה לומר שזה מגונה?

דובר 1:

כן, זה משובח. אבל משובח פירושו לומר, "זה דבר יפה, אבל זה לא העיקר." אני אומר שהעיקר שהוא אומר הוא שזה לא העיקר. והנה, לפעמים, כמו שנגענו שוידוי יכול לעזור, אוקיי, שאחד מאריך יותר, הוא נכנס יותר לתוך זה. אתה יכול גם, בדרך אגב, אפשר גם להאריך במילה

או נזק. **שנאמר, 'מכל חטאות האדם'**, שזה פירושו חטאות של בין אדם לחבירו. אני מתכוון ש"חטאות האדם" פירושו כמו אנושיים, כן, חטא לאדם. כמו שהמדרש תהלים אומר "חטא אדם לאדם".

הלכה ב — שעיר המשתלח

יפה מאוד. אומר הרמב"ם הלאה, **"שעיר המשתלח"**, יש עוד מין קרבן, שהוא סוג של כפרה. אומר הוא, **"שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה לכל ישראל"**, הוא מביא כאן עוד דרך איך רואים שכשיש כפרה, זה לא דבר שכפרה עובדת במקום וידוי, אלא כפרה חייבת לעבוד עם וידוי. אומר הוא, **"שעיר המשתלח"** הוא כפרה לכלל ישראל בכלליות, לכן צריך להיות גם וידוי בכלליות. **כהן גדול מתוודה עליו על לשון כל ישראל**, הוא משתמש בלשון "כל ישראל", הוא מתוודה בשם כל ישראל.

קושיא: איך עובדת תשובה בשם כלל ישראל?

ומדברים מלבד מה שכל אדם צריך בעצמו לעשות תשובה, בוודאי יש דבר שהוא עבודה שכלל ישראל עושה. צריך לחשוב איך זה עובד, כי שוב, אני מבין שזה לא חלק מתשובה, איך עובדת התשובה בשם כלל ישראל? לכאורה כשיבינו איך עובדת כפרה בכלל ישראל, יבינו איך עובד שעיר המשתלח.

ההשפעה הפסיכולוגית של שעיר המשתלח — אין ייאוש

עכשיו הולכים ללמוד, והדבר הבא אולי יענה על הקושיא, הולך הרמב"ם בשאר הפרק, כן, זה שאר הפרק, פחות או יותר לומר איך בדיוק עובדת הכפרה, זה נקרא חלוקי כפרה, והוא יתחיל משעיר המשתלח.

יכול להיות, אני חושב, אולי למשל שעיר המשתלח, הרמב"ם יגיד שיש דברים ששעיר המשתלח מכפר בלי תשובה, על עבירות קלות. יכול להיות שהוא מתכוון שבעצמו זה דבר קשה. יכול להיות שהוא מתכוון, אני חושב לומר את הפשט שלי, אולי נראה בעוד רגע בסעיף הבא, אבל מה שאני חושב שהוא מתכוון, שלפעמים, יש אדם שעשה עבירה ולא נודע, הוא עדיין לא יודע שהוא חטא. הוא היה תמים והוא הלך לבית המקדש, או כאלה סוג דברים. אומר הוא, האדם בעצמו לא יכול לעשות תשובה, הוא יכול להאמין לעצמו מן הסתם על הפגם הזה, על החטא שהאדם עשה. ואיך זה עוזר? קודם כל, זה עוזר כי מאמינים שזה עוזר, זה כבר דבר שעוזר. אם רוצים לומר דווקא פסיכולוגית, זה שאומרים לאנשים ביום כיפור, שעיר המשתלח מכפר על כולם, הוא מרגיש יותר טוב והוא מתחיל להשתפר. דבר גדול שאנשים לא טובים הוא כי יש לו חטא, כי הוא חטא אתמול, יש לו כבר ייאוש, הוא נפל, הוא מיאוש. והאמונה בשעיר המשתלח יכולה לעזור. אני מתכוון שהרמב"ם עצמו לא ממש הלשון, הוא יותר חסידי ממה שאני אומר את זה, אבל אני חושש שהוא הולך פרק שלם על שעיר המשתלח ועושה את כל השאלה, זורקים את זה, ומה נקודת הרמב"ם כאן, הרמב"ם אומר שזה כמו כוח הדמיון, ומה מראים? מעוררים את האדם לראות שאין ייאוש, כל עבירות שבבית ישראל, זה מאוד משכנע את האדם להאמין בכפרה. כמו שלשון הפסוק היא "שובו אלי כי גאלתיכם", כי אדם לא רוצה לחזור אל ה' כי הוא מרגיש כל כך מלוכלך מחטא, יש ייאוש, אומר הקב"ה, "חזור, כי אני כבר פדיתי אותך מהחטא שלך, אני כבר מחלתי לך".

הלכה ו — חלוקי כפרה: שעיר המשתלח עם ובלי תשובה

עכשיו נלמד, שעיר המשתלח, אומר הרמב"ם, השעיר שזורקים מהר שמובלים למדבר, יש שם שני שעירים, השעיר שמשלחים ידוע שכתוב בתורה שהוא מכפר, וכתוב במשנה, **מכפר על כל עבירות שבתורה, הקלות והחמורות**, הוא מכפר על קלות וחמורות. צריך להבין, כי בעצם מדברים מלבד מה שכל אדם צריך בעצמו לעשות תשובה, ובעצמו לעשות פורים. אם לכאורה הולכים לראות, הוא גם הרמב"ם, הרמב"ם יגיד, הוא יגיד, אנחנו לא נראה, בואו נגיע עד האסיפה הבאה נגיע. קודם בואו נלך ללמוד הלכות תשובה. תשובה מכפרת על כל העבירות, בין עבירה קטנה, בין עבירה גדולה. בין אדם לחבירו מה צריך לעשות? בין אדם לחבירו, כן, עד שירצה את חבירו, האדם נודע לו החטא, בין אדם לחבירו, הוא לא עבר ממנו. חטאים מכפר על תשובה משתלח. אומר הרמב"ם, מה זה אתה יודע מה זה

אני עדיין לא למדתי, אני לא יודע, עדיין לא עשיתי.

אחרים היו יכולים לחשוב שמה שצריך לומר וידוי דברים, זה בזמן שאין בית המקדש, אין קרבנות, אבל העבודה עושה לי וידוי. אומר הוא לא, להיפך, וידוי הוא מעיקר, אפילו כשמביאים כן קרבן צריך לעשות תשובה ולומר וידוי.

הלכה ד: וידוי בחייבי מיתות בית דין

אותו דבר לא רק קרבן, אלא עונשי מיתות אחרים. **"וכן כל חייבי מיתות בית דין..."**

הלכה א (המשך): וידוי מעכב אפילו בקרבנות ועונשים

דובר 1:

אני עדיין לא למדתי, אני לא יודע מה דיברו היום. שני יכול אולי לחשוב שזה שצריך לומר וידוי דברים, זה בזמן שאין בית המקדש, אין קרבנות, אז העובד עושה עם וידוי. אומר הוא לא, להיפך, וידוי מעכב אפילו כשמביאים כן קרבן, צריך לעשות תשובה ולומר וידוי.

אותו דבר, לא רק קרבן, אלא עונשים אחרים גם. **וכן כל חייבי מיתות בית דין וחייבי מלקות**. הוא מתכוון לומר לך, אגב, עושים עוד דבר גדול, עושים את הדבר של הקרבן, או מקבלים את העונש לתשובה. אז מה חסר עוד וידוי? לא, הקרבן או העונש לא מספיק. אלא **חייבי מיתות בית דין וחייבי מלקות, אינן מתכפר להם במיתתן ובמלקותן**, הם לא מקבלים כפרה, **עד שיעשו תשובה ויתוודו**, עד שהוא עושה תשובה וידוי. זה גם המשנה.

קושיא: מה עושה הוידי במיתות בית דין?

כן, אבל מה שיש לך זה משנה בסנהדרין שעומד שם, כל הנהגים מתוודים. ולכאורה המילה היא אותו דבר. אני רוצה שתבין את זה קצת, כי לכאורה, התורה אומרת שעושים עבירה, מקבלים עונש. פשט הוא העונש, זה, בזה יוצאים מהעבירה, לא? מה הפשט שצריך גם לומר וידוי? מה עושה הוידי? למשל, אדם מיתות בית דין, הוא מת, הוא מת עכשיו. אני מתכוון, הוא מקבל את העונש הכי גדול. מה הפירוש שהוא צריך עוד לומר וידוי גם?

צריך להבין מה פירוש כפרה במקרה הזה. כפרה אחרי שהוא מת זה... כן, אדרבה, נשמתו לא הולכת לגיגנום, ווטאבר, מה ההבדל, הוא לא הולך ל... את זה אני מבין. אבל מה פירוש שהוא צריך להתוודות? מה פירוש בכלל, כשהוא עומד למות, הוא אומר "אני לא אחטא יותר לעולם"? אוקיי, הוא לא יחטא כשהוא יהיה מת. כן, קשה לחטא כשמתים. לא יודעים.

תירוץ: וידוי מראה הרטה אמיתית

לכאורה, אולי המילה היא ש... הוא יכול להחליט בעל כורחו, הוא עדיין ממשיך לעשות את העבירות. נבך, אין לו אחר. הוידי אומר שהוא רוצה באמת להשתפר, הוא באמת סובר שהוא עשה טעות. זה ככה, זה לא ברור. אז צריך לחשוב כאילו, אפשר לומר ש... כפרה מקבלים על וידוי, על תשובה. יש מיני עבירות שחלק מהתשובה הוא גם קרבן, או גם מיתה, או גם עונש. כך הולכים לראות לכאורה בהלכות יום הכיפורים בחצי השני הבא של הפרק. אבל זה מילים אחרות.

אוקיי, זה העיקר שיוצא כאן. אני לא מבין כל כך טוב מה הגמרא אומרת שהוידי שהוא אומר מי שנהרג הוא שהוא אומר "תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי". אבל מה אז הנוסח, אני לא מבין. אבל לכאורה מה הרמב"ם רוצה להוציא הוא שלא יחשבו שאפשר להסתדר בלי תשובה, בלי וידוי. אפילו מיתה צריכה וידוי, אפילו קרבן צריך וידוי. זה לכאורה העיקר.

הלכה א (המשך): בין אדם לחבירו

אומר הרמב"ם הלאה, "וכן", אבל עכשיו מדברים לגבי בין אדם לחבירו, יש גם וידוי. לא רק כלפי הקב"ה, אלא גם כלפי האדם שחטא לו. **וכן עבירות שבין אדם לחבירו, כגון החובל בחבירו או המזיק ממונו, אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו**, הוא כבר תיקן, הוא כבר עשה תשובה לאותו אדם, **אינו מתכפר לו עד שיתוודה**, עד שהוא אומר וידוי, **וישוב מלעשות כזה לעולם**, והוא יתחרט, יעשה תשובה, מלעשות שוב כזו עוולה, כזו חבלה

אנשים היו חושבים שאתה רואה שיש את כל הסדרים, ובאתי, יש קרבנות, וכו' וכו' וכו'. חושב אדם שהיום אין בית המקדש, זה מעשה חלש, זה מאוד קשה. אי אפשר, הקב"ה לא נמצא, אין קרבנות. הייתי אומר קצת אחרת, שהיום אין קרבנות, מה זה יום כיפור? יום כיפור זה כל אדם על עבודתו שלו. אבל אז היה, כולם הסתכלו על הכהן גדול. מה היה יום כיפור? יום של קרבנות, של כהן גדול, עומדים שם ליד הברכות.

אומר הרמב"ם חידוש, שלא תחשוב שבגלל שאין בית המקדש, זה בכלל לא עניין שאדם יעשה בעצמו עבודה, העבודה של תשובה. הלשון "תשובה מכפרת" לא מדבר על יום כיפור עדיין, הוא מדבר באופן כללי. כך הוא ממשיך, אפילו רשע. תשובה מדברת על הכל. אבל היית חושב שצריך את העבודות, מה אתה קורע כאן? ממש לא, לא צריך. תשובה לבדה עוזרת כבר על הכל.

אומר הרמב"ם הלאה, "ואפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה", זה מה שהוא אומר עכשיו, שתשובה מכפרת על כל עבירות. אומר הוא, כל כך גדולה העבודה, כל כך חזקה תשובה, שאפילו אדם היה רשע כל ימיו, אבל הוא עשה תשובה באחרונה, בסוף עשה תשובה, "אין מזכירין לו שם רשעו". לא מזכירים לו שם, לא מזכירים לו את רשעותו. כן, לא קוראים לו רשע.

אתה רואה שיש לו את השם רשע? כלומר עדיין, כן. שנאמר, או אולי "שום", "אין מזכירין לו שום" כלומר בבית דין? יש גרסאות על זה. "שם רשעו". כלומר שלא מזכירים לו. לא, האמת, "מזכירין" זו לכאורה לשון חזקה. לא כתוב שאומרים שהוא בעל תשובה, בכלל לא מזכירים אותו בתור רשע. הוא בא לשמים, מה שזה לא יהיה, בכלל לא מדברים עליו שהוא פעם היה עבריין. תשעים שנה חטא, יום אחד עשה תשובה? לא משנה, ברוך הבא, צדיק הדור. כן.

כמו שכתוב בפסוק, "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו". בדרך כלל, אדם נכשל ברשעותו, זה מחזיק אותו ומכביד עליו רשעותו. אבל ברגע שאדם עשה תשובה על רשעותו, לא ייכשל עוד ברשעותו. כאן מפרש הרמב"ם שהוא לא ייכשל, וזו טעות לפרש שלא יבישו אותו, לא יזכירו לו את רשעותו. אהה.

נו, טוב.

דובר 2:

מתי?

"ועצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים"

דובר 1:

כך אומר הרמב"ם הלאה, "ועצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים". העצם, הכוח, עצם הכוח של יום כיפור, יום כיפור עצמו...

דובר 2:

היום עצמו.

דובר 1:

היום עצמו, אה, עצמו של יום, היום עצמו של יום כיפור, מכפר, מכפר לאלו שעושים כבר תשובה, שנאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם".

דיון: האם עצמו של יום הכיפורים מכפר בלא תשובה על עבירות קלות?

דובר 2:

לכאורה צריך להבין, הייתי אומר שהתשובה עצמה עוזרת. אני מתכוון, הוא הולך להסביר את זה בדבר הבא, למה חסר עוד יום כיפור בנוסף לתשובה? כי יש עבירות מסוימות שעליהן תשובה לא תעזור, ואני צריך עוד יום כיפור?

דובר 1:

אני חושב שבאמת עצמו של יום הכיפורים, כי כל המקור של עצמו של יום הכיפורים הוא שיום כיפור מכפר אפילו בלא תשובה, כמו שכתוב, הוא מביא את לשון הספרא, "כי ביום הזה יכפר", לומדים ש"כי ביום הזה" אפילו

פירוש קלות וחמורות? אני מתכוון שהרמב"ם יגיד בעצמו, נכון? ומה הקלות. הם הולכים אוקיי, הולך. אוקיי, איך? אם עשה תשובה? אבל אם לא עשה תשובה? אם הוא לא עשה תשובה? אין שיעור מכפר לו כלל אלא על הקלות. הוא... בלי תשובה, השעיר רק מכפר על קלות. הרמב"ם יסביר. ומה הקלות, ומה החמורות... צריך לדעת, כן, עד עכשיו הוא לא היה ברור, כי מה קלות ומה חמורות, הכל, אבל עכשיו יש כן הבדל, על. בין קלות ובין חמורות. חמורות, אלו עבירות שיש עליהן מיתות בית דין או כרת... צריך שם לעשות תשובה כמו שנאמר קודם שיום הכיפורים בעצמו, או הכרת לא עוזר בלי תשובה. עד שבועות שוא, שבועות שקר. שבועות שוא פירושו שבועה שהיא שקר, למשל שאחד אומר הוא על משהו, הוא עושה שבועה על משהו שהוא זהב, וזה בבירור זהב, זה לא מדויק, ושקר פירושו שהוא נשבע שהוא ילך לעשות משהו והוא לא עושה את זה כזה סוג דבר. אז אפילו שאין בכרת בין החמורות. גם, שבועות זה דבר מאוד חמור, אפילו אין על זה כרת. אז יוצא מהן כלל מהכלל, שבעצם איך יודעים שדבר הוא חמור? יודעים שמקבלים כרת. חוץ משבועות שקר. לפעמים, כן, עד שיוודעים מהפסוק. לשון ה', זה פסוק. מה שבאמת אומרים אין כרת? יודע אני יודע איך נראה רגע. איזה מעשה? משהו כזה. כרת לא כתוב מעשה על מלקות. לא, הוא אומר ששבועה היא רק דיבור, אולי בגלל זה זה יחיד... למה זה קשה על שיער? זה לא תשא ה', זה שם ה', שם ה'. משתמשים בקב"ה עצמו על שקר. זה הדבר הכי גרוע. משתמשים בקב"ה לשקר שלו. אבל שאין מצוות, לא תעשה שאין בהם כרת, זה הן הקלות, אלו העבירות הקלות יותר. על זה עוזר כן שיער המשתלח. אז בייסיקלי, אחד לא הניח תפילין יום אחד, או הוא, אני יודע איזו עבירה, הוא אכל משהו דבר שאין בו כרת, לא חלב, אבל הוא אכל ווילע. אז, בא יום כיפור, שיער המשתלח, נגמר, אפילו הוא לא עשה תשובה, כן? אז יפה מאוד. אם הוא עשה כרת, הוא עשה על לחם נדר, הוא אכל חלב, כזה דבר, אז הוא צריך לעשות תשובה. אז שיער המשתלח גם עוזר לכפר, אבל אז הוא צריך לעשות תשובה.

הלכה ח — בזמן הזה בלי בית המקדש

כן, היום שאין בית המקדש זו בעיה. אז אומר הרמב"ם, "ומה שעבירות שאין בהם כרת, אם עשה אדם תשובה, אין תשובתו גמורה עד שיתוודה ביום הכיפורים". אז היום, שאין לנו את שיער המשתלח, התשובה שלנו לא גמורה עד שאנחנו מתוודים ביום הכיפורים.

אז אומר הרמב"ם, "אבל עבירות שיש בהן כרת ומיתות בית דין, וכן השעיר המשתלח, אין מכפרין אלא עם התשובה". אז כל הדברים האלה כיפרו על כל העבירות. אז מה עשית עם השעיר המשתלח אז? היה צריך תשובה. על עבירות קלות, צריך לעשות תשובה? על עבירות קלות עזר אפילו בלא תשובה, השעיר המשתלח.

חידושו של הרמב"ם — תשובה היא העיקר

טוב מאוד. שואל אני אותך, אז זה הרמב"ם, שתשובה מכפרת על כל עבירות. זה פשוט, מה החידוש כאן? אני מתכוון אפילו בלי שיער המשתלח, אז היו צריכים גם תשובה. ומה קורה בימינו ביום כיפור, אם צריך לעשות תשובה בכל מקרה? נגיד, אפילו רשות. אוקיי.

הנקודה היא, קודם כל צריך לדעת, אני חושב שהרמב"ם רוצה להוציא, כי אנשים לא יודעים את זה. אנשים היו חושבים שאתה רואה שיש את כל סדר העבודה, יש קרבנות, וכו' וכו' וכו'. חושב אדם שהיום שאין בית המקדש זה מעשה חלש, זה מאוד קשה, אי אפשר להקריב קרבנות. קצת אחרת, שהיום אין קרבנות, מה זה יום כיפור? יום כיפור זה כל אדם על עבודתו שלו. אבל אז היה, כולם הסתכלו על הכהן גדול. מה היה יום כיפור? יום של קרבנות, של כהן גדול.

מסתכלים על ההבדלים. אומר הרמב"ם חידוש, שלא תחשוב שבגלל שזו רק עבודה שהגוי לא...

הלכה א (המשך): תשובה מכפרת על הכל, ועצמו של יום הכיפורים

"ואפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשעו"

דובר 1:

הוא אומר, "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו". סגולה לאלו שהתגברו לפני ה', לאלו שעשו תשובה. "לפני ה' תטהרו" פירושו שצריך לעשות תשובה. בתחילת הפסוק אומרים "כי ביום הזה יכפר עליכם" לאלו שהולכים לעשות תשובה. אלו שתי הדרכים איך ללמוד את קטע הרמב"ם, אם רוצים דווקא למצוא מקור שצריך לעשות תשובה.

"לשבים" פירושו "ליהודים" – עצמו של יום כיפור הוא איפוס

דובר 1:

אבל האמת היא פשוטה. האמת היא כמו שאמרנו קודם, שכל הנקודה של כל יום כיפור, של כל הדברים האלה, היא כדי לעורר את האנשים שאפשר לעשות תשובה. וזה כבר בעצמו תשובה מסוימת. אנחנו לא מדברים על עבירות קלות, זה פשוט. אנחנו לא מדברים על זה. אני אומר שזה מכפר בלא תשובה, פשוט שאנחנו לא מדברים על מי שלא מחזיק בכלל בלהיות טוב יותר. אה, אז זה שעצמו של יום כיפור הוא גם רק למי שהוא חלק מיום כיפור, שמנסה יום כיפור.

אבל לכאורה זה לא המילה "עצמו של יום כיפור". "עצמו של יום כיפור" פירושו היום עצמו. כשהוא אומר שזה מכפר "לשבים", זה מה שהרמב"ם אומר. מה פירוש לא שהוא עושה תשובה על העבירה, אלא למי שהוא חלק מיום כיפור.

דובר 2:

כן, כל יהודי הוא חלק. כן, בסדר, whatever. זה לא עושה כל כך הרבה סנס, כי חלק מתשובה הוא גם דבר מעשי, כי אם לא הוא עושה תשובה הוא לא מתחיל... נכון. הוא לא עוזב את עבירותיו.

דובר 1:

זה עומד לי יותר. ביום כיפור זה זמן שאפילו אם הוא לא עוזב את העבירה הספציפית לעשות תשובה עליה, אבל זה איפוס. זה יום, התחלה מחדש שהולכים לסלוח על העבירות. זה במילים אחרות... יש מילה ששובו יכול לפרש שובו ליהודים. זה אומר למישהו, למשל, כי זה עושה תשובה. זו אותה השפעה על הנפש כמו שאומרים תשובה. באמת. בכל מקרה, כן, תשובה, כבר עשו תשובה. בוא נבין, כבר עשו תשובה. לא משאירים שם. אבל מה. אבל כולם מרגיש אדם, הוא מרגיש מלוכלך. הוא עדיין מרגיש מלוכלך. מה יום כיפור אומר, יודע מה, אתה כבר נקי, אתה יכול להיות ממש צדיק.

אני רואה, אני חושב שזו עבודה. אני חושב שכל שנה ביום כיפור אנשים נעשים טובים יותר. אבל למה? כי הם מאמינים שיום כיפור עוזר. איי, עכשיו אני רק צריך לעשות תשובה. הוא לא עשה תשובה. אין נקודה. אתפוס אני לא שב. כן, זה פשוט. אני רוצה פעם מצווה.

עצמו של יום כיפור – המצווה של לא לעבוד

זה גם לא פשוט רע, שזה משמעותי ביותר שיהיה לאדם את הזמן של לא לעשות שום עבודה, שאין שום עבודה שיש ביום כיפור, שההנהגה גדולה עושה. יש תפילה, יש אדם מתבונן, זה חלק מהיום להיות עם עצמו. אבל זה עזר ה... רוב האנשים לא עושים את זה. רוב האנשים, הולכים לבית הכנסת, מתענים, עושים רבים. אה, מה זה. מתפללים, אומרים כל כך הרבה, ואומרים כל כך הרבה תפילות שקטות. כן, טוב מאוד.

אבל אני רוצה במדריך שיהיה, אוקיי, זה לא בית הכנסת, רבי יום כיפור, אבל זו המצווה בגלל שמצווה לא לעשות. לא צריך לעשות שום עבודה בעולם. עכשיו משהו על מכפר, מכפר, ומכפר, ולא שבים פירושו ליהודים. פשוט, כך... יום כיפור קיים. אבל, על מי שלא מאמין בזה, היום לא תופס. כך עומד פעם, הוא מביא מלכות שקרים. אם מישהו אומר, זה לא מכפר, לא צריך יהודים, ואז זה ממש לא עוזר. כי זה לא עוזר. או למה זה לא עוזר כתב אשם גם מאותה סיבה, כי הפשט שהוא לא לוקח שב ברצינות. אתם צריכים לקחת ברצינות. שום, אמור בבית שלי הלאה.

ירושלמי – יום כיפור מכפר שנה שלמה

בלי כוונות היום עצמו מכפר. אם זה לא כך שהיום הזה עצמו מכפר כמו השור המועד, אני לא יודע, אני לא עובד את הדרשות. אני חושב שבאמת, אני אומר אחרת ממה שכתוב בלשון הרמב"ם, אני עושה קולא, אבל אני סבור שבאמת עצמו של יום הכיפורים מכפר על עבירות קלות אפילו בלא תשובה. כך משמע וכך יוצא מהרמב"ם.

דובר 2:

אבל הרמב"ם אומר "לשבים".

דובר 1:

הוא מתכוון לומר שצריך לעשות תשובה, לכתחילה לא צריך לעשות תשובה, לכתחילה צריך לעשות תשובה. אבל מה פירוש "מכפר לשבים"? "לשבים" זה תשובה מכפרת ממילא.

דובר 2:

אבל הוא מתכוון לומר הלאה שזה מכפר על הדברים שתשובה לבדה לא הייתה עוזרת, כמו שהוא הולך לומר כריתות ומיתות בית דין.

דובר 1:

שם זה כולו אותה הלכה, זו הדרך שהוא חושב, כריתות ומיתות בית דין... אבל זה לא מסתדר. כריתות ומיתות בית דין זה עבירות חמורות שהיו צריכים תמיד לעשות תשובה, נכון? כל המעלה של שעיר המשתלח הייתה על העבירות הקלות. אתה אומר עבירות קלות עוזרת ברור תשובה לפני יום כיפור, נכון? זה לא מסתדר. כבר אמרתי, יש לי קושיה חזקה, אני לא הולך לענות על הקושיה.

מסתדר? בוא נראה, בוא נראה. בוא נראה איך הוא יוצא. אני רק מסתכל על הלכה א'.

יכול להיות שהמילה היא, שכאשר לאדם יש עבירות גדולות, הוא לא זוכר את הקלות. כשלאדם יש על ראשו מיתות בית דין כבדות וכריתות, הוא עכשיו יזכור שהוא גם בצד לא שטף מים אחרונים. אוקיי, אני מתכוון לומר, אז לכן אומרים שכשהוא עוסק בחמורות שלו, את הקלות יום כיפור עצמו מוריד, או השעיר המשתלח עצמו מוריד.

דובר 2:

אבל שוב, השעיר המשתלח מכפר על קלות אפילו הוא לא עושה תשובה על כלום. הוא לומד, הוא עובר את יום כיפור והוא לא עושה כלום. הוא אז לא מתבונן על העבירות החמורות. כן, אתה אומר את הפשט, אני מסכים, אני לא חולק איתך. אבל אין לו כוח לבוא להתבונן בקלות. לכן, זה לא אומר שאנחנו צריכים לעשות תשובה על החמורות, ממש לעבוד בתשובה על הקלות.

דובר 1:

אוקיי, אז אני חושב שעצמו של יום כיפור, הרמב"ם כשהוא אומר "לשבים", הוא מתכוון רק, כי יש חולק עליו, רבי, הוא אמר כך. הוא מתכוון לומר שצריך לעשות תשובה, אבל הוא לא מתכוון שזה לא מכפר על עבירות קלות בלא תשובה. אני חושב שיוצא ממש מהרמב"ם החשבון, שיום כיפור מכפר על עבירות קלות אפילו בלא תשובה. אני יודע שזה לא מסתדר כל כך טוב עם פסקי ההלכה האחרים, אבל אני חושב שזה חייב להיות כך. אם לא אין שום נקודה לעצמו של יום כיפור, רק זה הולך על עבירות חמורות. אז אני חושב שזה מסתובב כך.

שתי דרכים ללמוד "כי ביום הזה יכפר עליכם"

דובר 2:

באה השאלה, איך לומדים את זה מהמילים "כי ביום הזה יכפר עליכם"? כמו שאתה אומר זה מסתדר. "כי ביום הזה יכפר עליכם" פירושו שהיום מכפר. אבל מי שלומד פשט אחר ברמב"ם, ש"כי ביום הזה יכפר עליכם" הוא רק כשעם תשובה, איך מביאים ראייה?

דובר 1:

שאחרי שעשו תשובה, עוזר היום, היום, לטהר אתכם. זה מכפר ומטהר. העבירות שכבר עשית, אבל אתה צריך עוד קצת יותר טהרה, היום עושה את הטהרה מכל חטאתיכם לפני ה' טהרו.

חידוש: שתי רמות בעבירות קלות

אז החילוק, כפרה היא שונה מקודם. קודם למדנו עוד חומרות וקלות. כאן כבר יש שני רמות בקלות, נכון? כי יש מצוות עשה ומצוות לא תעשה. מצוות לא תעשה, אפילו הן קלות, אם אין בהן כרת ואין בהן מיתת בית דין, צריך לחכות ליום כיפור. יום כיפור הוא ... כן.

הלכה יא – כריתות ומיתות בית דין

דובר 1:

אבל מה קורה על עבירות שיש בהן כריתות ומיתות בית דין? אלו הן עבירות שיש בהן כריתות, כמו הרבה לאווין וגם עשין שיש בהן כריתות ומיתות בית דין. עשין, רק השניים שיש בהם כרת, מיתה, פסח ומילה. אבל מיתות בית דין יש על... לא, מיתות בית דין יש על... מיתות בית דין יש על... מיתות בית דין יש על... כן.

"ועשה תשובה, אז תשובה ויום הכיפורים תולין". אפילו יום כיפור יחד עם התשובה, עדיין תולין. תשובה עושה תולין, ויום כיפור עושה עוד יותר תולין. מה יום כיפור יש גם לו השפעה על זה? כי ייסורים הבאים עליו גומרים לו את הכפרה. ייסורים שבאים על אדם, אילו ייסורים?

דיון: מה משמעות "ייסורים"?

דובר 1:

זה שכואב לו שחטא. או ייסורים בעולם. איזה דמי ייסורים כבר עומד בגמרא.

דובר 2:

לא, אני אומר את הדבר החסידי שהייסורים הם שכואב לו שחטא.

דובר 1:

לא, זה דבר חסידי. אבל גם הייסורים אינם בעיה. כל העולם מלא ייסורים. איך אתה אומר, צריך לחכות עד ייסורים, זה לא בעיה. מה שאתה אומר למשל איך המהר"ל היה לומד את זה, היית גם אומר שייסורים מכים אדם, והוא מוריד עוד קצת מהגאווה, וזה עוזר לו לעשות תשובה. זה משנה אותו, זה משנה אותו. זה מכה אדם, הוא לא נעשה רע. כן, הוא נעשה טוב יותר.

חידוש: חמישה עיניים של יום כיפור כייסורים

דובר 1:

אבל לכן צריך לחכות עד יום כיפור. צריך לעשות פעם בשנה, חוץ לפי מאן דאמר, פשוט שביום כיפור תמיד יש. אבל ייסורים תמיד יש. הייתי אומר שבכל יום כיפור יש ייסורים, כן? יש חמישה עיניים. תביא לי מיד, הרי עושים כך, לא צריך לחכות ליום כיפור נוסף. מכניסים את עצמם לאותם ייסורים.

שיטת בעל התניא לגבי תעניות

דובר 1:

בעל התניא באגרת התשובה יש לו אריכות, יש לו קושיה מיהודי, היהודי שואל קושיה שהראשונים אמרו שכשעושים תשובה צריך לצום, והיה כל עניין. והיהודי אומר שהוא לא מבין, איך כתוב בשולחן ערוך שצריך לצום? אין הלכה כזו אחרי תשובה.

אמר בעל התניא שהפשט הוא שמה שהולכים לצום הוא כדי לעשות את העבירות שצריכות ייסורים. לא, כדי לעשות את העבירות שצריכות ייסורים כדי לגמור את הכפרה. יכול אדם בעצמו לא לצום יום כיפור, הוא יכול לצום סתם תענית ציבור שעומד על העבירות.

אבל היה מאוד טוב לומר שהייסורים של יום כיפור הם הגומר כפרה. כן, אבל הוא אומר שלא זוכרים כאן. עומדים על הרגליים, יש את הנעליים, זה הרי ייסורים. זה ייסורים. כבר כואב לך, ואתה נאנה. גומרים לו את הכפרה.

עכשיו הולכים אנחנו לומר את ההלכה של חילוקי כפרה. אילו אנשים מתכפרים על אילו דברים.

הירושלמי אומר שיום כיפור מכפר ביום כיפור, עצם יום כיפור מכפר שנה שלמה. אוקיי, בוא נמשיך. עצמו של יום. עצמו של יום יש כזה יום יום כיפור בשנה, אמת. כן, אבל יש יום כיפור, לא היום אין לו כוח יום כיפור. הוא רחוק יותר בצד, הוא שקט. הוא שם. זה כל... אוקיי, יפה. אוקיי, אנחנו יכולים גם לומר שהשעיר המשתלח מכפר היום, הוא גם שם איפשהו בכלא באלפיים. טוב מאוד. טוב מאוד.

הלכה ט – הקדמה לחילוקי כפרה

"אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל... יש עבירות שמתכפרות בשעתן ויש עבירות שאין מתכפרות אלא לאחר זמן"

דובר 1:

אנחנו הולכים ללמוד חילוקי כפרות. על כל פנים, אומר הרמב"ם, כן. אומר הרמב"ם, **אף על פי שתשובה מכפרת על הכל**, כמו שאמרנו שתשובה מכפרת על כל העבירות, **ועצמו של יום הכיפורים** גם מכפר, זה גם סוג של תשובה, כמו שאמרת, יש משהו כאן, כן? אוקיי. אומר הוא, אבל יש **עבירות שמתכפרות בשעתן**, אבל יש עבירות שמתכפרות מיד בשעה שעושים את התשובה. **ויש עבירות שאין מתכפרות**, העבירות לא... אני מתכוון, כפרה, הפירוש הפשוט הוא מחיקה, כן? כמו... הוא אומר רש"י, כן. כיפר... לא, זה מסתדר כאן מאוד טוב, העבירה לא נמחקת. עדיין יש משהו נוכחות ממנה, שריד ממנה. העבירה לא הולכת לגמרי, **אלא לאחר זמן**.

מאירי – כפרה היא ניקוי מעשי

כיצד? הרמב"ם מסביר. יש את המאירי, אנשים שהולכים יותר בדרך של הרמב"ם שרוצים להסביר בשכל, הוא אמר את זה כמו שאתה אומר, שכל הדברים האלה, הכפרות, עושים את האדם... הוא נעשה ממש יותר מנוקה. זה לא סתם שבשמים קורה איזה קסם. זה כמו שאתה אומר שהוא עדיין יותר מלוכלך, הוא עדיין קרוב לעבירה. למעשה, הוא לקח החלטה, הוא עבר. עובר זמן, ויום כיפור, היסורים, הוא נעשה ממש יותר מנוקה. זה לא סתם שבשמים קורה איזה קסם.

מצוות עשה שאין בה כרת – מכפר מיד

אומר הרמב"ם, **כיצד? עבר אדם על מצות עשה שאין בה כרת**, מה יש תשובה? **אינו זו משם**, לשון מעניינת, **עד שמוחלין לו מיד**. כתוב מיד, מיד כשהוא עושה את התשובה, וכאן הוא מגיע למחילה, לכפרה. **באלו נאמר, "שוכו בנים שובבים ארפא משובותיכם"**. זה לא אומר כלום. ארפא, אה, ברגע שתשובה, ארפא. ארפא פירושו הכפרה כאן. האחר יהיה שיהודי קם מאוחר בזמן קריאת שמע, הוא אומר, "מחר אני אקום מוקדם", ועכשיו אני חוזר. הוא יכול לומר לו, "ומה איתך? אתה צריך ממש מחר לקום מוקדם?" אני לא מדבר מה הרבי מתכוון.

מצוות לא תעשה שאין בה כרת – תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר

עבירות ומצוות לא תעשה שאין בה כרת, מה יש בזמן הזה שיש תשובה? כי זה יותר קשה ממצוות עשה. אחרת, נכון? **תשובה תולה, ויום הכיפורים מכפר**. התשובה תולה, יש לה השפעה, אבל זה עדיין לא מוחק את ה... יש

הלכה י: מצוות לא תעשה שאין בהן כרת ומיתות בית דין

דובר 1:

אז נגיד שארץ היא החטא, ושמים היא הכפרה. תולה, תולים בין השניים. כן, תלוי ועומד. תלוי, מה פירוש תלוי? זה לא כל כך... זה לא מחוסר כפרה? זה משהו... זה מחוסר כפרה, נשארם תלויים. זה עדיין לא ברור.

אוקיי. הפני מנחם אומר שתלויים ועומדים פירושו שתולים ככה על החבל. אוקיי, whatever, נחמד.

"ועל אלו נאמר", הוא אומר, **"על אלו נאמר 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' טהרו'"**. על זה נאמר הפסוק, שעצם היום עושה משהו. זה עושה על מצוות לא תעשה. על זה נאמר הפסוק. **"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' טהרו"**,

וזה מה שהרמב"ם ממשיך, מביא ראיה, וזה מה שאמרנו שתשובה עם יום כיפור, או אפילו יחד עם ייסורים, עוזרת. נאמר **"משלא יחלל את שם ה' בעת שובו"**, שכשהוא עובד עבודה זרה, לא היה עניין של חילול השם. אה, למחלל השם, אבל רוב היה עם חילול השם, ומה חילול השם הוא כבר הסביר הרמב"ם קודם. שאנשים אחרים רואים את... זה סוג של מחטיא את הרבים דבר. כל חילול השם הוא סוג של מחטיא את הרבים.

דיון: איזה חילול השם מדובר?

דובר 2:

לא ברור איזה חילול השם מדובר. אולי הכוונה שאדם גדול עושה עבירה ואנשים אחרים לומדים ממנו.

דובר 1:

בסדר. **"עבר על שבת ויום הכיפורים ועמד בתשובתו"**. לשון מעניינת. **"עבר על שבת ויום הכיפורים ועמד בתשובתו"**. דבר מעניין. נראה לא כמו שאמרתי שהסדר אינו מעכב. נראה שה... לא, הוא מתכוון לומר... לא, כאן הוא מתכוון לומר, אפילו הוא קיבל יום כיפור והוא קיבל ייסורים, ועדיין...

"אחד מחלל השם, אף על פי שעשה תשובה, והגיע יום הכיפורים והוא עומד בתשובתו, ובאו עליו יסורין, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות". כל עוד הוא חי עוד כאן עליו, עדיין מחזיקים עליו את החטא. **"אלא תשובה ויום הכיפורים ויסורין, שלשתן תולין, ומיתה מכפרת, שנאמר 'ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו'"**. כמו שהשם יתברך הוא עדות שמה? שעד שהוא ימות לא יהיה מכופר לגמרי העבירה.

דיון: פירוש "ונגלה באזני ה'"

דובר 2:

לא, נדמה לי, "ונגלה" פירושו אולי משהו אחר מקודם. כלומר, שאנשים עושים עבירות מסוימות, והשם יתברך רואה, השם יתברך יודע, והשם יתברך אומר, "לא אמחל לך עד שתמות". הכוונה שאדם לא יהיה רגוע, הוא תמיד יזכור את העבירה.

דובר 1:

לגבי מה זה נוגע? הוא חייב מיתה, אולי הכוונה שהוא ימות. הוא מת בסוף בכל מקרה. אם לא כן האם הוא לא היה מת? כל האנשים מתים בגלל הקצת חילול השם שעשו?

דובר 2:

כל האנשים מתים. קודם כל, כן, כי אדם הראשון עשה חילול השם, בגלל זה מתים כל האנשים. אבל חוץ מזה... לא, אבל כשאנחנו צריכים לדעת, לגבי מה זה נוגע?

דיון: מה משמעות "מיתה מכפרת"?

דובר 1:

אני חושב, השם יתברך בעצמו... אני חושב שמיתה פירושה לומר שאתה חייב לשם יתברך. אולי הכוונה מיתה בתור עונש. מיתה פשוט. מיתה פירושה... "עד תמותו" לא פירושו שזה לא יישאר עד שתמות. הכוונה לומר שתמות בגלל זה. למות קודם, מה שלא יהיה, מיתה משונה, מה שלא יהיה. כך אני חושב. פשוט.

דובר 2:

אולי מיתה מכפרת על העבירה. אולי מיתה היא מין צורה גדולה יותר של ייסורים. מקבלים אז את ייסורי המיתה הגדולים וזה יביא את הכפרה.

דובר 1:

בטוח שמיתה... איך מיתה תכפר על חילול השם?

דובר 2:

וזה מה שהתניא אומר על מה שעושים סיגופים, כי עושים לעצמם ייסורים. אחרים אומרים שזה לא עוזר, כי עושים לעצמם ייסורים, ואומרים... לא עושים לעצמם, הייסורים באים הרי מירושלים. תכניס לעצמך כאב...

פירוש "תולה" — תהליך שאינו גמור

דובר 1:

לעולם אינו מתכפר אלא בכפרה גמורה, אלא תשובה ויום הכיפורים. כלומר, אתה רואה שייסורים עוזרים לכפרה, זה תנאי חשוב, ולכריתות ומיתות בית דין לא עוזרת התשובה לבדה. זה תולה, תולה לבדו הוא משהו באמצע הדרך. **עד שיבואו עליו יסורים, ובהם נגמרת כפרתו, ופקדתי בשבת פשעם**. כלומר, לפקוד, כלומר, עוד לשלם את חטאם. כלומר, אפילו אחרי שכבר עשו תשובה מסוימת, אני עוד הולך לפקוד אותם, אני הולך להביא עליהם שבת ונגעים, אני הולך להביא ייסורים, וזה יסיר את השארית הקטנה של הפשעים, של העוון.

דיון: האם אפשר ללמוד שמדובר בלא תשובה?

דובר 2:

מעניין, מאותו פסוק אפשר היה ללמוד שהכוונה שהוא לא עשה תשובה. כלומר, אני הולך... אבל הרמב"ם לא הולך בשיטה שבלא תשובה לא עוזר כלום. אפילו מיתת בית דין לא עוזרת.

דובר 1:

אבל השאלה היא, מה קורה כשלא היה יום כיפור, כשהיה רק תשובה וייסורים? האם זה לא היה עוזר על כריתות ומיתות בית דין?

דובר 2:

אני חושב ש... אני חושב שתולה, אתה אומר שתולה פירושו שזה ממתין קצת לכפרה. יכול להיות שתולה פירושו כמו שאתה אומר, מחוסר כפרה. כלומר, אנחנו צריכים להיות... זה תנאי, חסר לנו תנאי בתשובה.

דובר 1:

לא, אני לא חושב שזה עושה משהו. כלומר, את התשובה אני צריך להיות, אבל התשובה לא הסתיימה. זה תולה. יש לו עוד את תשובתו, התשובה לא הולכת, התשובה לא אובדת. התשובה נמצאת כאן. התשובה מסתיימת בייסורים. זה עניין שקורה אז.

דיון: מדוע השם יתברך מביא ייסורים בלא תשובה?

דובר 2:

אני לא מבין, השם יתברך מביא... אשאל שאלה. השם יתברך נותן הרי ייסורים לאדם כשהוא חוטא, כן? זה חמור ולא קל. אבל אם הוא לא עושה תשובה, הייסורים לא עוזרים. למה הוא עושה לו את הייסורים אז? למכפר משהו? או אולי זה בעצמו עוזר אפילו בלא תשובה? הייסורים מסיימים קצת...

דיון: מה קורה כשזה שלא כסדרן?

דובר 2:

ואפשר לשאול אחרת, מה קורה כשזה שלא כסדרן? למשל, כשיש לו יום כיפור, והוא עושה אחר כך תשובה, ואחר כך יש לו ייסורים. או שיש לו ייסורים, ואחר כך הוא עושה תשובה. יש לו הרי עדיין... לא חייב להיות שיש סדר מסוים.

דובר 1:

יכול להיות שהייסורים בעצמם יכולים הרי להביא לתשובה. או שיש איזה מין תשובה שהייסורים מביאים, איזה מין חרטה.

דובר 2:

אמת.

הלכה יב — חילול השם

דובר 1:

אדם צריך לדעת שאם עשה פעם בשעת נפשו, פשוט שהוא לעולם לא יהיה בטוח שהוא כבר נרפא. הוא עוד תמיד יהיה לו איזו שבירה מסוימת, הוא תמיד ידע שאם היה במצב של בשעת נפשו, יכול תמיד ליפול שוב לבשעת נפשו. יש לו לב נשבר מסוים של בעל תשובה.

דובר 1:

אני לא יודע, אני לא יודע מה זה אומר. זה... כן, זה מוציא את חומר הדבר.

דיון: למעשה — מה אדם יכול לעשות?

דובר 2:

מה זה למעשה אולי ממנו? השם יתברך רוצה למחול לך. אני לא יודע בדיוק מה זה אומר. אולי הוא צריך עוד לעשות תשובה, הוא צריך עוד להתפלל תהלים, מה שלא יהיה, אני יודע. בסדר, הוא צריך להיזהר.

דובר 1:

תהלים בעצמם יכולים להיות עבירה גדולה, אם הוא אומר תהלים ויש לו חלק לעולם הבא.

דובר 2:

לא, לא, הכוונה לא גמור.

דובר 1:

כן, בסדר. בסדר, בסדר, בסדר. זה הפרק הראשון. בסדר, ראיתי פרק.

אמרתי לך... אני אבין לך. תראה, אני אומר לך פשוט. אנשים אומרים לך, פלוני לא לומד תורה, מה יהיה איתו? הרי אמרו, אתה יודע שפלוני שלא לומד תורה גם מת, נו, נו, הוא אומר אדם.

דובר 1:

או אולי כשמתים רואים רק את המצוות שעשה, אחרי מות קדושים, זה עוזר.

דובר 2:

זה הרי בדיוק הפוך, כי כאן יש אדם עם מצוות, אבל רוצים לא לזכור אותו. ההוא מת, וכל פעם שאומרים הספד על ההוא, יזכירו אותו רק עוד פעם...

חידוש: השם יתברך אינו מוגבל

דובר 1:

אני אבין לך, כל ההלכות האלה, לא מגבילים את השם יתברך. אם השם יתברך רוצה למחול למישהו, לתת לו מתנה ולמחול בלא מיתה, בלא ייסורים, השם יתברך הרי לא... השם יתברך אינו מוגבל בשמירת התורה, אני לא יודע. הכוונה חובה על האדם. האדם צריך לזכור שהוא עוד לא סיים עם החטא, הוא צריך עוד...

חידוש: דרך מאירית — "בשעת נפשו"

דובר 2:

תראה, כשאנחנו מדברים שכר ועונש בשמים... אני אומר לך, אם הולכים בדרך המאירית, אפשר לומר שחילול השם פירושו מה שהוא בשעת נפשו.